

Makale tarihçesi: Alındı: 27 Eylül 2019

DOI: <https://doi.org/10.33182/gd.v6i2.663>

ÇEVİRİ

Göçmen Dövizlerinin Etkileri ve Göç: Kuramsal Önermeler ve Fırsatlar* Jeffrey H. Cohen ‡

Özet

Göçmen dövizlerinin ulusal ekonomiler açısından taşıdığı önem son derece iyi belgelenmiştir ve bu akışın değeri, çok nadir olarak tartışmaya konu olmaktadır (bkz. Russell ve Teitelbaum, 1992). Bununla birlikte, göçmen dövizlerinin nasıl en iyi şekilde ele alınacağı ve çalışılacağı, küresel kapitalizme, ulusal ve yerel ekonomilere kattıkları parasal değerini nasıl değerlendirileceğine ilişkin birçok tartışma mevcuttur. Bu makalede, sosyal bilimler alanındaki göçmen dövizleri çalışmalarını değerlendirip eleştiriyorum. Coğrafya, yerel tarih ve bir hanenin yaşam döngüsü aşamasını ulus ötesi süreçlerle birleştiren çağdaş mikro düzeydeki yaklaşımların, geçmişteki tek boyutlu yaklaşımlara çok önemli bir alternatif sunduğunu savunuyorum. Göçmen dövizinin etkileri konusuna geçmeden önce, kısaca göçü irdeleyeceğim; çünkü göçmen dövizleri yoktan var olmaz ve kişinin hane halkını, topluluğunu ve de çoğunlukla ülkesini terk etmesiyle başlayan karar alma sürecinin bir parçasıdır.

Anahtar kelimeler: göç; göçmen dövizleri; göçmen dövizlerinin etkileri; kuram.

ABSTRACT IN ENGLISH

Remittance Outcomes and Migration: Theoretical Contests, Real Opportunities

The importance of migrant remittances to national economies is well documented and there is little debate over the value of these flows. Nevertheless, there remains a great deal of discussion over how best to approach and study migrant remittances, and how to judge the value of remittances to global capitalism, national budgets, and local economies. In this article, I review and critique remittance studies in the social sciences and argue that contemporary micro-level approaches that link geography, local history, and a household's lifecycle stage with transnational processes offer a vital alternative to the unidimensional approaches of the past. Before I turn to remittance outcomes in particular, I first briefly

‡ Jeffrey H. Cohen, Ohio Devlet Üniversitesi Antropoloji Bölümü'nde Profesör olarak çalışmaktadır. Bu çalışmanın yayımlandığı sırada Latin Amerika Çalışmaları eş başkanı ve Pennsylvania Eyalet Üniversitesi'nde kültürel antropoloji profesörü olarak görev yapmaktaydı. Çalışmalarında; Oaxaca, Meksika ve Amerika Birleşik Devletleri arasındaki ulusötesi göç, göçün sosyal etkileri ve kırsal Oaxaca topluluklarındaki para yatırma davranışlarına odaklanmaktadır. E-posta: cohen.319@osu.edu.

Bilgilendirme: Bu makale İngilizce orijinal metnin Türkçeleştirilmiş halidir. Bkz. Cohen, J.H. (2005). Remittance Outcomes and Migration: Theoretical Contests, Real Opportunities, *Studies in Comparative International Development*, 40(1): 88-112. Springer yayınevine ve yazara yayın izni için teşekkür ederiz.

Çeviren: Doç. Dr. Tuncay Bilecen, Kocaeli Üniversitesi, Türkiye ve Regent's Üniversitesi Londra, Birleşik Krallık'ta TÜBİTAK, 2219 Doktora Sonrası Araştırma Bursu kapsamında misafir araştırmacı olarak çalışmaktadır. E-posta: tuncaybilecen@gmail.com.

examine migration, because remittances do not occur in a vacuum; rather, they are part of a decision-making process that begins with the choice to leave one's household, community, and often nation.

Keywords: migration; remittances; remittance outcomes; theory.

Göçmenlerin kendi ülke ekonomilerine en belirgin ve görünür katkısı, yurtlarındaki evlerine, ailelerine ve arkadaşlarına gönderdikleri veya getirdikleri paradır.

Massey et al., 1998

Göçmen dövizlerinin ulusal ekonomiler açısından taşıdığı önem son derece iyi belgelenmiştir ve bu akışın değeri, çok nadir olarak tartışmaya konu olmaktadır (bkz. Russell ve Teitelbaum, 1992).¹ Bununla birlikte, göçmen dövizlerinin nasıl en iyi şekilde ele alınacağı ve çalışılacağı, küresel kapitalizme, ulusal ve yerel ekonomilere kattıkları parasal değerini nasıl değerlendirileceğine ilişkin birçok tartışma mevcuttur. Bu makalede, sosyal bilimlerde alanındaki göçmen dövizleri çalışmalarını değerlendirip eleştiriyorum. Coğrafya, yerel tarih ve bir hanenin yaşam döngüsü aşamasını ulus ötesi süreçlerle birleştiren çağdaş mikro düzeydeki yaklaşımların, geçmişteki tek boyutlu yaklaşımlara çok önemli bir alternatif sunduğunu savunuyorum.

Göçmen dövizinin etkileri konusuna geçmeden önce, kısaca göçü irdeleyeceğim; çünkü göçmen dövizleri yoktan var olmaz ve kişinin hane halkını, topluluğunu ve de çoğunlukla ülkesini terk etmesiyle başlayan karar alma sürecinin bir parçasıdır (Cohen, 1995). Son birkaç on yılda göçün nasıl değiştiğini ve ulusötesi bağların, kuruluşların ve süreçlerin günümüzdeki göçmen dövizlerinin kullanımında oynadığı rolü anlamak büyük önem taşımaktadır. Çünkü günümüzde insanların ve kaynakların kaynak ve varış ülkelerindeki akışı karmaşıktır ve bu durum göçmenler için yeni fırsatlar ve sorunlar yaratmaktadır.

Göç üzerine tartışmaları ve göçmen dövizlerini tanımladıktan sonra göçmen dövizlerinin etkilerini analiz ediyorum. Bu analizi yaparken göçmen dövizlerinin etkilerine ilişkin çalışmalarını iki grupta topluyorum: Büyük ölçüde ulusal etkilere odaklanan makro-düzye yaklaşımlar (bkz. Adams, 2003; Taylor vd., 1996b) ve yerel etkilere odaklanan mikro-düzye yaklaşımlar (bkz. Massey vd., 1994; Taylor vd., 1996a). Daha sonra mikro-düzye yaklaşımları da ikiye ayırıyorum: ilki eleştirel eğilimli olanlar ve göçmen dövizinin etkilerinin büyük oranda olumsuz olduğunu iddia edenler (Binford, 2003; Reichert, 1981). İkincisi ise göçmen dövizlerinin kullanımının üretken sonuçlarına odaklanan ve daha az ahlaki bir ton taşıma eğiliminde olanlar. (Durand ve diğerleri, 1996; Jones, 1998b).²

¹ Dünya Bankası tarafından 2004'te hazırlanan bir raporda, gelişmekte olan ülkelerden gelen yaklaşık 175 milyon göçmenin kaynak ülkelerindeki hanelerine 90 milyar dolar göçmen dövizini transfer ettiğini tahmin etmektedir. Raporda, bu gelirlerin fakir ülkeler ve nüfusları için ikinci en büyük sermaye kaynağı olduğuna dikkat çekiliyor (Dünya Bankası, 2004).

² Bu konuya benden önce de bu şekilde yaklaşan çalışmalar mevcut. Keely ve Tran (1989) yirmi beş yıl önceki analizlerinde göçmen dövizini uygulamalarını değerlendirmek için benzer bir çerçeve kullandılar.

Göçmen dövizlerinin kullanımına eleştirel yaklaşan analizler göçün sonuçlarını, göçmen gönderen haneleri ve toplulukları kötüye kullanan ve sömüren bir bağımlılık döngüsüne hapseden bir bağımlılık süreci olarak tanımlamaktadır.. Göçmen dövizleri (veya daha doğrusu, ücret vaadi ve bunun sonucu olarak ortaya çıkan göçmen dövizleri) göçmenleri, göçmen dövizlerine yol açan göç ve daha fazla göçe yola açan göçmen dövizini talebi arasında sonsuz bir döngüye katılmak üzere sınır ötesine götürürler. Bu durum ise kaynak ülkelerdeki yerel geleneksel sistemlere büyük zarar verir (Rubenstein, 1992). Göçmen dövizinin verimli kullanılmasına odaklanan ikinci bakış açısı, göçmen dövizlerinin kaynak ülkeler, toplumlar ve göçmen gönderen haneler için büyümeye (hem toplumsal hem de ekonomik açıdan tanımlandığı şekliyle) yol açabileceğini savunmaktadır (Schiff, 1994).

Son olarak, bu bakış açılarını sentezliyorum ve göçmen dövizlerinin kullanımının ne makro veya mikro düzeyde bir yaklaşımla tanımlanması gerektiğini ne de sonuçların bir bağımlılığa veya kalkınmaya ilişkin bir çerçeveye oturması gerektiğini iddia ediyorum. Bunun yerine, coğrafi bilgiyi, kaynak ülke ve hedef ülkenin tarihsel kökenini dikkate alan, (hane halkı gelişimiyle ilgili materyal de dahil olmak üzere) ulus ötesi süreçler hakkında bilgi içeren sosyo-ekonomik veriler üzerine inşa edilmiş gerçekçi bir bakış açısının geliştirilmesi gerektiğini düşünüyorum. Bu tür bir yaklaşım, göçmen dövizlerinin sosyal eşitsizlikleri çözemediği gibi mutlaka büyümeye de yol açmadığını; ancak aynı zamanda göçmenlerin geçici ikamete de bazı başka alternatiflerinin olabileceğini kabul etmektedir.

Göç ve Göçmen Dövizini

Dünya üzerindeki nüfus için göçün ne kadar önemli olduğu, insanların güneyden kuzeye ve doğudan batıya sürekli olarak devam eden ve giderek artan hareketliliğinde açıkça görülmektedir (Castles ve Miller, 2003; Massey vd., 1998). İster ABD'ye göç eden Meksikalıları ister İngiltere'ye göç eden Pakistanlıları ele alalım; göçün derin kökleri olan ve birçok farklı evreye sahip bir süreç olduğuna ilişkin şüphe yoktur, çağdaş göç - sanayi sonrası hareketler, küreselleşme ve ulus aşırı göç - kendine özgü fırsatları ve zorlukları beraberinde getirmektedir.

Göçü tanımlamak için birçok yol vardır. Bununla birlikte, göçmen dövizini anlamak için gönüllü göç ile zorunlu göç ve dünyadaki mülteci hareketlerini birbirinden ayırmak büyük önem taşımaktadır. Gönüllü hareketlilikler, ekonomik motivasyonlara bağlı olabilirken ve ekonomik büyümedeki yerel ve uluslararası iniş çıkışlarla ilintiliyken, , zorunlu göç ve mülteci hareketi ne ekonomik büyümeye ne de kalkınmaya bağlıdır (Cohen, 1995). Bu nedenlerle ben bu çalışmada gönüllü göç hareketliliğine odaklanacağım.

Büyük Buhran ve Birinci Dünya Savaşı öncesinde Avrupalıların Batı yarımküreye büyük ölçekli göçlerinden sonra gönüllü göç son birkaç on yılda biçim değiştirdi ve 1960'larda açıkça küresel bir olgu haline geldi. Castles ve Miller (2003) tarafından "post-endüstriyel göç" olarak tanımlanan bu küresel

büyüme dönemi, hem dünya genelinde göçmen havuzunun istikrarlı bir şekilde artması ve uluslararasılaşması hem de bu göçmenlerin daha çeşitli varış noktalarına hareketliliği ile tanımlandı.³

Çağımızdaki göçler, göçmenler ve küresel sermayenin ulusal sınırları aşmasıyla birçoklarının ulusötesi olarak tanımladıkları bir aşamaya girmiştir, (Foner, 2002; Hannerz, 1996; Kearney, 1996; Levitt, 2001; Mittelman, 2000). Ulus ötesi göç, temel olarak insanların (aynı zamanda mal ve hizmetlerin) ulusal sınırlar arasındaki hareketlerini tanımlamaktadır (Basch, vd. 1994).⁴ Ulus ötesi göçmenler geride bıraktıkları toplumlarına sıkı sıkıya bağlı kalsalar da sınırları aşarlar. Kearney (1996: 112), bu süreci, ulus ötesi göçmenlerin yerel ve küreselin birleştiği otoyollardaki izlerini takip etmeleri olarak nitelendirmektedir. Farklı diyarlar arasında hareket eden göçmen, bu süreçte kendisine yeni bir kimlik yaratabilir, en azından yeni bir kimlik yaratmak için fırsat yakalamış olur. Zaman zaman bu hareketler (ve bununla ilişkili mal, bilgi vb. akışları) coğrafi sınırları etkili bir şekilde aşan ve çeşitli yerler arasında “ulusötesi toplum” yaratacak kadar düzenli hale gelebilir.

Ulusötesi hareketlilik, Meksika, Orta Amerika ve Karayipler’den Amerika Birleşik Devletleri’ne göç eden göçmenler arasında en fazla görülmektedir (veya daha yaygın olarak çalışılmaktadır) (bkz. Cohen, 2001; Conway, 2000; Hendricks, 1974; Kearney, 2000; Lopez ve Seligson, 1991; Massey vd., 1994). Bununla birlikte, uluslararası aynı zamanda Pasifik Adaları’nda yaşayanların Asya ülkelerine ve Güney Amerika’ya, Orta Doğu’luların Avrupa’ya göçlerini de karakterize etmektedir (Abella, 2002; Anarfi, 1998; Colton 1993; Shankman, 1976). Bu örneklerin her birinde, uluslararası bağlar göçmenler, aileleri ve hedef ile kaynak toplumların yurttaşları arasında var olan sosyal ve kültürel bağlar üzerine kuruludur.

Ayrıca uluslararası ile kaynak ve hedef ülkelerin birbiriyle bağlantılarının etkisi daha önce göç eden öncü grupların göç deneyimlerine dair işaretler taşıırken (Foner, 2000), çağdaş ulusötesi geçici ikametlerin doğasının göçmen dövizlerinin kullanımı için özel etkileri vardır. Daha net belirtmek gerekirse, göçmen dövizlerinin nasıl kullanıldığı ulusötesi olanakları etkilemektedir. Levitt (2000: 461) zaman ve mekâna dair ulusötesi bağların seyahat ve iletişim kolaylığı sayesinde yoğunlaşmasını, göç veren ulusların göçmen paralarına bağımlılığını, ulus-devletlerin yurtdışında kendisine bağlı ve kalıcı göçmenlerden oluşan toplumlar yaratma çabalarını, göçmenlerin ev sahibi toplumlar tarafından marjinalleştirilmesini (ekonomik ve sosyal açıdan) ve bazen yeni etnik göçmen nüfusun gelişile artan hoşgörüyü tartışır. Bu etkilere ilişkin kapsamlı ve detaylı veriler her zaman mevcut olmasa da, uluslararası bağlantılarla ilgili araştırmalar,

³ Göç kuramlarının değerlendirmesi için diğer çalışmaların yanı sıra Massey vd., *Worlds in Motion* (1998) ‘e bakınız.

⁴ Uluslararası ve ulus ötesi göçmenler tipik olarak daha çok göçmen dövizi üzerine çalışmaların odağıyken kırsaldan kente göçler burada gözden kaçırılmamalıdır (Remple and Lobdell, 1978). Birçok göçmen için mevsimlik göçler uzun vadeli sınır ötesi hareketler için bir temel oluşturur (Hirabayashi, 1993). Ayrıca, uluslararası göç maliyetlerinin engelleyici olduğu birçok yerde kırdan kente göçler önemli hale gelebilir. Bu, özellikle birçok Sahra altı Afrika ülkesi için geçerlidir (Cliggett, 2000; Potts, 2000; Sporton ve diğerleri, 1999).

göç akışlarının üzerinden zaman geçtikçe göçmen dövizinin azalacağına ilişkin geleneksel beklentinin tersine göçün uzun vadede de göçmen dövizini getirilerine yol açabileceği hipotezini güçlendirme ve destekleme eğilimindedir (Stark, 1978). Göçmen dövizini akışlarının uzun vadede de devam ettiği bu süreç, ABD'nin doğu sahilleri ve adaları arasında hareket eden Dominikliler arasında (Itzigsohn 2004; Itzigsohn vd. 1999; Ricourt 2002); geleneksel olarak ABD'nin orta eyaletlerine yerleşen Meksikalılarda (de la Garza ve Szekely, 1997; Massey vd., 1994); ve Guam ve Hawaii'ye yerleşen Mikronezyalılar'da açıkça görülmektedir. (Grieco, 2003). Göçmenler kendi toplumlarından uzun süre uzak dursalar hatta çocuklarını da burada yetiştirse bile köken toplumlarına destek vermekte ve buradaki aile ilişkilerini devam ettirmektedirler.⁵

Son olarak, göçmen dövizini kullanımının etkilerini incelemeye önce tüm göçmen dövizlerinin parasal olmadığını bilmek önemlidir. Para transferleri kesinlikle çok önemlidir ve çoğu göçmen akışlarının merkezindedir, bu nedenle göçün ulus devletlerin ekonomik yapısına etkisinin belirlenmesinde oldukça önemlidir: örneğin El Salvador gibi gelişmekte olan ülkelerin milli gelirinin yarısından fazlası göçmen dövizini kaynaklıdır (bkz. Landolt vd., 1999). Bununla birlikte göçmen dövizini sadece para değildir, göçmenler başka tür kaynaklar da yaratıp gönderebilirler. Örneğin, iyi belgelendiği üzere, Zambiya ve Pasifik'te gelişen ticari ilişkiler, kullanılmış kıyafet ticaretinin artmasını da içermektedir (Brown ve Connell, 1994; Hansen, 2000).

Göçmenlerin evlerine götürdükleri malların, bilgilerin ve yarattıkları sosyal ağların önemini küçümsememeliyiz. Bir başka deyişle, göçmen dövizini kavramı, bir göçmenin köken topluluğuna sunduğu kaynakların tamamıdır. Geri dönüşün büyük olması gerekmez, daha çok sembolik değeri ekonomik değerini gölgede bırakmaktadır. Cliggett (2003) Zambiya'da göçmenlerin kırdan kente küçük hediyeler getirmesinin akrabalık bağlarını sürdürmenin bir yolu olduğunu ortaya koymuştur. Bu ürünlerin ekonomik değeri azdır ve hane halklarının durumunu iyileştirmez. Buna rağmen, göçmenlerle kökenleri veya aileleri arasındaki bağlantıyı sürekli kılar. Ayrıca, bu araştırmanın kapsamı dışında olmasına rağmen, malları ve kaynakları gönderen toplumlardan varış yerlerine taşıyan ulus ötesi göçmenlerin önemini ihmal edemeyiz. Bu alışveriş, hedef ve kaynak ülkelerdeki politikacıların hedef ülkelerde yaşayan toplumları genişletmek için gösterdikleri ilgi ve verdikleri kaynaklara da yansımaktadır.⁶

⁵ Zamanla göçmen dövizini kullanımına ilişkin farkındalık artmaktadır (Dominicanlar söz konusu olduğunda bu onların çocuklarına kadar uzanmaktadır; Itzigsohn, 2004) göçmen dövizinin kalış süresinin artmasıyla azalacağına ilişkin beklentilere karşın göçmen dövizini artmıştır (bkz. Stark, 1978).

⁶ Guarnizo bu noktayı açıkça ortaya koymaktadır (2003: 680) "Göçmenlerin ulus ötesi yaşamı mal ve hizmet talebi yaratır bu da göçmen olmayan aktörler tarafından ileriye ve geriye doğru karmaşık ekonomik bağlantılar yaratır. Sonuç olarak, göçmen kaynakları sadece kuzeyden güneye (Latin Amerika'ya ABD'den akan göçmen dövizinde olduğu gibi) değil aynı zamanda güneyden kuzeye ve kuzeyden kuzeye akar.

Göçmen Dövizleri ve Ulus-Devlet: Makro ve Mikro Ölçekli Analizler

Makro Düzeydeki Analizler

Göçmen dövizine ve göçe yönelik makro düzeydeki yaklaşımlar, Castles ve Miller'in (2003: 27) "göçmen yerleşimini kontrol etmek için kurulmuş olan dünya pazarının politik ekonomisi, devletlerarası ilişkiler ve yasalar, yapılar ve pratikler" tanımına odaklanmaktadır. Göçmen dövizleri, küresel akışlar (özellikle uluslar arasındaki ticaret dengesi) ve göçmenlerin kaynak ülkelere aktardığı fonlar şeklinde çerçevelenmektedir. Bununla birlikte Massey ve meslektaşlarının (1998: 223) belirttiği üzere, makro düzeydeki çalışmaların çoğu göçün dolaylı etkilerine odaklanmakta ve fonların ülkelere ve toplumlara aktarılmasına çok önem vermemektedir. Ayrıca, bu fonların ulusal etkileri üzerine çok şey bilirken (örneğin ticaret dengesi sorunları) göçmen haneler için doğrudan etkilerine ilişkin sonuçları tam olarak anlayamıyoruz. Başka bir deyişle, makro düzeyli analizler, göçmen dövizlerinin nasıl kullanıldığına ya da yurt içi tasarruflar oranlarında ve döviz kurlarında oynayabilecekleri role değil, ulusların emek fazlasını toplumlardan ve kaynak uluslardan uzaklaştıran itme-çekme faktörlerine nasıl tepki verdiklerine vurgu yapmaktadır. Böyle bir dünyada, göç yerel halkın yatırım sermayesi kazanması için bir yol değildir; bunun yerine gönderen ülkenin (Meksika, Türkiye, El Salvador, Hindistan veya Bangladeş) işgücü fazlasıyla başa çıkabileceği bir araçtır. Göç veren Üçüncü Dünya ülkelerinin hükümetleri için göçün maliyetleri ya çok düşüktür ya da hiç yoktur ve dışa göç arttıkça, yerel emek fazlasının azalması dolayısıyla göçmen olmayan işçilerin ortalama gelirleri artabilir (Massey vd., 228).

Makro düzeyli analizlere göre göçmen dövizlerinin yararlarını azaltan en önemli unsur her şeyden önce göçmenlerin varış ülkelerindeki ücretlere uyguladığı aşağı yönlü baskıdır. Taylor, Martin ve Fix (1997), göçmen tarım işçilerinin ABD'deki tarım ürünleri işgücü piyasasına girerek büyük ölçüde daha fazla kazandıklarını, bunların varlığının ABD vatandaşları için kırsal yoksulluğu etkili bir şekilde artırdığını vurgulamaktadır. İkincisi, hem ABD'de hem de Avrupa'da kaçak tarım işçilerinin varlığı, birkaç nedenle işverenlerin yasal işçilerin çalışma koşullarını iyileştirmesini engellemektedir (Castles ve Miller, 2003).⁷

Ayrıca ülkelerindeki bu düzene karşı çıkan ve ülkelerini terk etmeyi tercih eden vasıflı işçilerin kaybıyla ilgili de endişeler bulunmaktadır (bkz. Cornelius vd., 2001).⁸ Ortaya çıkan "beyin göçü", kaynak ülkeleri yerel ve ulusal ekonomileri en iyi şekilde inşa edecek girişimci bireylerden mahrum eder

⁷ Kaçak tarım işçilerinin çalıştırılması hem Fransa'da (1970'lerin sonunda) hem de İspanya'da (2001'de) şiddete neden olmuştur. Göçmen istismarına ilişkin eğilim Amerikan İşçi Sendikaları Konfederasyonu'nu (AFL-CIO) ABD'de bulunan yabancı/ belgesiz işçiler karşısında tutum değiştirmeye ve göçmen işçilere saygı duyulması gerektiğini kabul etmeye yöneltmiştir. Bununla birlikte, sendikalaşma konusundaki destek eksikliği ve çoğu göçmen toplumunda bulunan örgütlenme korkusu durumun değişmediği anlamına gelir (Castles ve Miller, 2003: 182; Kearney, 1996).

⁸ Vasıflı emeğin göçüyle ilgili tartışmalar da ulusal eğilimlere odaklanma eğilimindedir, vasıflı işçilerin kaybının hane hakları üzerine etkisi üzerine birkaç çalışma vardır.

(Adams, 2003; Rivera-Batiz, 1982; Stinner et al., 1982). Beyin göçü, Tonga, Samoa ve Cook Adaları da olmak üzere Pasifik Adası ülkelerde önemli bir sorundur. Bu ada uluslarının her biri, “vasıflı nüfusunun” yarısından fazlasını denizaşırı işler yüzünden kaybetmiştir (Connell, 2003: 61). Kaybedilen işgücünün yerel sağlık bakımı için ihtiyaç duyulan yüksek vasıflı doktor ve hemşireler olması, durumun ciddiyetini ortaya koymaktadır (Brown ve Connell, 2004). Connell (2003: 61) kalifiye işçi kaybının muhtemelen bu devletlerin ve nüfuslarının refah ve pazarlık pozisyonlarını kötüleştirdiğini belirtmektedir. Giden vasıflı işçilerin yerini doldurmak, sadece eğitim maliyetleri ve talep yetersizliği nedeniyle değil aynı zamanda becerileri bir uzmanlıktan diğerine transfer etmek bakımından da imkansız olabilir.

Göçmenler (ve özellikle vasıflı göçmenler) kaynak ülkeye geri döndüklerinde iş bulamadıklarında bu sefer başka bir sorun ortaya çıkar. Stahl (2003: 43), Pakistan, Bangladeş, Hindistan, Filipinler ve Sri Lanka’da geri dönen göçmenlerin önemli ölçüde daha yüksek işsizlik oranlarına sahip olduğunu belirtmektedir. Stahl geri dönen göçmenler arasındaki işsizlik oranlarının neden diğerlerinden daha yüksek olduğunu tam olarak saptayamasa da buna neden olan faktörlerden biri göçmenlerin artık kırsal (ve hatta bazı kentsel) bölgelerin beklentilerine uymayan becerileri olabilir. Son olarak, göçmen dövizini aynı zamanda göçmenlerin eğitimsel kazanımları artıkça kalış süresine bakılmaksızın azalmaktadır.

Bununla birlikte, bu gibi olumsuz etkilerle bile göçmen dövizlerinin olumlu ulusal etkisi göz ardı edilemez. Asya’daki göçmen dövizini eğilimlerine bakıldığında, Stahl ve Arnold (1986), gönderilen çoğu dövizin ancak hane halklarının günlük yaşam masraflarını karşılmasına rağmen takriben 8 milyar doların yıllık olarak üretken kullanımının, ticarî ve küresel dengenin yanı sıra ekonomik yatırım çıktılarını incelerken göz önünde bulundurulması gereken bir kaynak olduğuna dikkat çekmektedir.⁹ Özellikle Hindistan’a odaklanan Madhavan’ın (1985) bulduğu modele göre Hintli bankalar tarafından tutulan göçmen dövizleri, ülkenin uluslararası kurumlarına yapılan ödemeler dengesini önemli ölçüde geliştirmiştir. Dahası, göçmen dövizinin zaman içindeki düzenli akışı (özellikle yerel ve ulusal ekonomilerin düşüş dönemlerinde), Asya ülkelerini 2000’de ve Meksika’nın 1994’te pesonun devalüasyonundan sonra olduğu gibi genellikle kaynak ülke ekonomilerini istikrara kavuşturmaya yardımcı olur. Böylece göçmen dövizini bir ülkenin kredilerini güvence altına aldığı bir dayanak haline gelmektedir (Ketkar ve Ratha, 2001). Ayrıca, göçmen dövizlerinin önemini farkına varan birçok ülke kaynak ülkeye varan bu dövizler üzerine vergi uygulamaya başlamıştır. Van Doorn (2004: 2), Kolombiya’nın denizaşırı göçmenlerden gelen para üzerinden % 3 vergi tahsil ettiğini, Brezilya’da, transferlerin Banco de Brazil’in kontrolünden geçmesi gerektiğini belirtmektedir.

⁹ Stahl ve Arnold’un belirttiği rakamların 1980’lerin ortalarına ilişkin olduğuna dikkat edilmelidir, bu nedenle bu rakamların son yirmi yılda arttığını tahmin edebiliriz.

Göçün yalnızca emek fazlası için bir alternatif olmadığı, aksine bir ulusun yabancı sermayeyi güvence altına aldığı ve vatandaşlarının hem yatırım hem de hane halklarının geçimi için tasarruf sağlayabileceği etkili bir yol olduğu fikri giderek artan oranda kabul görmektedir. Göçmen dövizleri gelirlerinin daha az gelişmiş ülkeler açısından turizm, hammadde üretimi ve ihracatı ve tarımsal üretim gibi ulusal ekonomiler için üç önemli para kaynağından biri olduğu açıktır. Uluslararası Göç Örgütü (IOM) yakın zamanlı bir çalışmasında Pakistanlıların 1994'te 1,4 milyar dolarla ülkelerinin mal ve hizmetlerin ihracatından elde ettiği gelirin % 17'si kadarını göçmen dövizinden geldiğini bildirmiştir. Hintli göçmenler 5 milyar doları geri getirmekte (gelirlerinin % 14'ü), Bangladeş'te ise göçmenler ise 1,1 milyar doları geri getirmektedir ki bu ihraç edilen mal ve hizmetlerin % 34'üne tekabül etmektedir (IOM, 2000: 123). Ayrıca, bu paralar bir ülkenin GSYİH'sının önemli bir bölümünü oluşturmaktadır. IMF, 1999'da Yemen'in GSYİH'nın yaklaşık dörtte birinin göçmen dövizinden oluştuğunu belirtmiştir. Bununla birlikte en çok göçmen dövizleri girişi olan yirmi ülkenin bu gelirleri ortalama olarak 1999'da GSYİH'larının % 6,15'i kadardır (bkz. IMF 2001, Ödemeler Dengesi İstatistikleri).

Göçmen dövizlerinin geri dönen sermayenin ülkenin piyasalarına ve bankalarına girmesi, tasarrufları teşvik etmesi ve döviz kurunu rahatlamasıyla oluşan dolaylı etkileri, göçmen dövizlerinin ulusal ekonomileri nasıl değiştirebileceğinin diğer önemli göstergeleridir. Adelman, Taylor ve Vogel (1988), gelirlerin dolaylı etkilerini daha net yakalamak için Sosyal Hesaplama Matrisini geliştirmiştir. Meksika'ya odaklanan matris, ekonomik sektöre (tarım, sanayi ve ticaret gibi) ve sosyo-ekonomik gruba (küçük çiftçiler ve şehir kapitalistleri dâhil) göre girdiler düzenlemektedir ve göçmenler tarafından geri gönderilen her bir doların ilgili sektörler ve gruba etkilerini tahmin etmektedir. Yazarlar, Meksika'ya dönen her doların hangi sektöre ve hangi sosyo-ekonomik gruba harcandığına bağlı olarak değişmekle birlikte ülkenin GSMH'sını en az 2.69 dolar artırdığını tespit etmiştir.

Mikro Düzey Yaklaşımlar

Göçün etkilerine ve göçmen dövizlerinin kullanımına ilişkin makro düzey yaklaşımlar, özellikle kambiyo ve emek modelleri açısından ulusal örneklere ve çıktılara odaklanmaktadır. Ancak bu tür analizler, göçmen dövizinin kaynak toplumlar, göçmen gönderen hane halkları ve göçmenler (ve göçmen olmayanlar) için ne anlama geldiğini anlamamıza çok az yardımcı olur. Göçmen dövizleri kullanımının yerel etkilerini ve göçün sonuçlarını anlamak için bir ülkenin gönderebileceği toplam göçmen sayısının ötesine bakmalı ve göçmen dövizinin kullanımını yerel, sosyo-kültürel ve ekonomik kalıplar açısından kavramsallaştırmalıyız (bkz. Jones, 1998b; Keely ve Tran, 1989'daki tartışmalar). Toplumlar veya hane halkları ve göçmen dövizinin kullanımı konusunda iki mikro düzey yaklaşım geliştirilmiştir. Birincisi, göçün bağımlı ilişkilere dayandığını ve göçmen dövizinin göç kaynağı toplumları yerel geleneksel

uygulamaları bırakıp küresel pazarlara “bağımlı” hale getirdiğini iddia etmektedir. İkincisi ise göçün göç kaynağı toplumlar ve göçmen gönderen haneler için olumlu ve gerçek yararları olabileceğini savunmaktadır.

Göçmen Dövizleri ve Bağımlılık

Göçün çıktılarının bağımlı doğasına odaklanan mikro düzeydeki yaklaşımlar, göçmen dövizinin yerel sosyo-ekonomik sistemleri bozduğunu ve kelimenin tam anlamıyla göçmenleri sürekli hareket etmeye bağımlı hale getirdiğini, geleneksel sosyal kültürel pratiklerin gerilemesine ve zarar görmesine yol açtığını savunmaktadır (Reichert, 1981). Burada, bağımlılık eleştirilerinin çoğunu belirleyen üç kilit alanla ilgileneceğim. İlk olarak, göçmen dövizlerinin gösterişe yönelik tüketiminin (göçmen dövizlerinin tüketim ürünlerine ve lüks ürünlere harcanması) yerel ekonomileri bozduğu; ikincisi, göçmen dövizleri kullanımının sosyal çatışmaları ve yerel eşitsizliği artırdığı, ve üçüncüsü, kırsal kesimde yaşayan hanelerin ulusal ve uluslararası varış noktaları için kendilerini sonsuz bir hareketlilik döngüsüne hapsedilmiş bulmaları ve bunun da yerel işlerden ve yerel iş fırsatlarından vazgeçilmesine neden olmasıdır.

Ulusal, uluslararası veya ulusötesi olsun, gönüllü göçle ilgili çoğu çalışma, ekonominin – ve özellikle yüksek ücret vadinin – göç etme düşüncesini harekete geçirdiğini iddia etmektedir (Meksika hakkında bir tartışma için bkz. Cornelius ve Bustamante 1989). Göçmenler genellikle göç ettikleri ülkede bir işe girdikten sonra geldikleri ülkede bir günde kazandıklarını burada bir saatte ya da daha az bir sürede kazandıklarını fark ederler (Baker vd., 1997). Araştırmalar, hane halkına gönderilen paranın çoğunluğunun yatırımlara değil, tüketici mallarına, “lüks” eşyalara ve ev dekorasyonuna harcadığını göstermektedir. Örneğin, Meksika’da Jalisco üzerine çalışan González ve Escobar (1991) bütün göçmen dövizinin % 93’ünün hane halkı giderlerine gittiğini belirtmektedir. Meksika, Oaxaca’daki kırsal topluluklar üzerine yaptığım araştırmada, göçmen dövizlerinin yaklaşık % 92’sinin günlük ve hane halkı harcamalarına gittiğini, ancak yaklaşık % 8’inin işletme girişimlerine veya yatırımlarına gittiğini tespit ettim (Cohen ve Rodriguez, 2004).

Dünyadaki göçmenler üzerine yapılan çalışmalarda farklı örneklerle de rastlanmıştır.. Örneğin, Hansen (2000), Kongo’ya maden ocaklarında çalışmak üzere göç eden Zambiya’ların, gelirlerinin % 90’ını ticaret malları ve giyim eşyalarına harcadıklarını bulmuştur. Hansen, parasal geri dönüşlerin, göçmenleri mal ve giysi satın almayla sınırlayacak kadar küçük olduğunu ve göçmenlerin geri getirdiği kıyafetlerin biçki dikiş endüstrisini teşvik ederken, ülke genelinde ekonomik büyümeyi desteklemediğini savunmaktadır.

Madhavan (1985) ve Helweg (1983), kırsal Hindistan’da, Adler (1980) Cezayir’de, Castano (1988) Kolombiya’da hemen hemen aynı eğilimlere rastlamışlardır. Tüm bu örneklerde, göçmen dövizlerinin önemli bir kısmı günlük yaşam, ev bakımı ve mal ve hizmet alım masraflarına gitmektedir. ILO’nun verilerinden yola çıkan Van Doorn, göçmen dövizlerinin yalnızca küçük bir yüzdesinin “tasarruflar” ve “üretken yatırımlar”, yani gelir ve istihdam

yaratmaya yönelik çarpan etkileri olan faaliyetlere kullanıldığına dikkat çekmektedir (2004: 4).

Bağımlılık yaklaşımının savunucuları için ikinci bir endişe, göçmen dövizlerinin göçmen kaynağı toplumlara ve hane halklarına gönderilmesiyle sosyal eşitsizlik ve çatışmaların artmasıdır. Göçmenlerle göçmen olmayan hane hakları arasında eşitsizlik ortaya çıkmaktadır; çünkü göçmen olmayanlar çevrelerindeki göçmen hanelerinin gelirlerinin yükselmesiyle görece olarak ekonomik statü kaybına uğramaktadır (Massey vd., 1998: 268). Stark, Taylor ve Yitzhaki (1986), bu eşitsizliklerin erken ya da öncü göçmenleri göçmen olmayanlardan ayıran farklılıklar üzerine kurulduğunu savunmaktadır. Erken göç edenler daha yüksek maliyet ve risklerle karşı karşıya kaldıklarından, nispeten zengin hanelerden gelmeleri daha olasıdır. Bu göçmenler göçmen dövizini gönderdikleri zaman, göç kaynağı toplumlarındaki gelir eşitsizliklerini daha da derinleştirmektedir. Bu eşitsizliklerin zaman içinde nasıl değiştiğini aşağıda ele alacağım.

Bağımlılık kuramcıları ayrıca, göçmenlerin tarımsal geçim kaynaklarından uzaklaşmaları ve lüks tüketimin sosyoekonomik eşitsizliklerle ters düşmesi nedeniyle toplumsal gerilimlerin ortaya çıktığını savunmaktadır. Potts (2000), bu durumun bir örneğini hayatta kalmak için göçmen dövizine giderek daha fazla bağımlı hale gelen Zimbabwe'nin köylü çiftçilerinde bulmuştur. Ne yazık ki, Zimbabwe'nin köylü göçmenleri, kırsal tarımcı olarak geleneksel kimliklerini, marjinal kentsel göçmen işçiler olarak yeni kimlikleriyle dengelemeye çalışırken ırksal ve sosyo ekonomik eşitsizliklerle karşı karşıya kalmaktadırlar. Asıl mücadele, göçmenlerin tarım arazilerinin kaybıyla tehdit edildiklerinde ve kırsal (tarımsal) kalmak ile şehir işçisi olmak arasında seçim yapmaya zorlandıklarında ortaya çıkmaktadır.

Meksika'daki araştırmalar bize bağımlılığın göçmenlik ve göçmen dövizlerinin etkilerinde oynadığı role ilişkin en iyi örneklerden bazılarını vermektedir. Reichert (1981, 1982), Mines (1981), Wiest (1984), Guidi (1993) ve Binford (2003), göç maliyetlerinin herhangi bir faydadan daha ağır bastığını savunmaktadır ve bu araştırmacılar, göçmen dövizlerinin sosyal ve ekonomik eşitsizliği artırdığına, enflasyona ve yerel işgücü eksikliğine yol açtığını bulmuştur. Göçmen dövizlerinin kültürel maliyetleri, geleneksel ritüellerin azalması ve toplum temelli etkinliklerin yerini aile ve yaşam döngüsüne yönelik ritüellerin alması şeklinde kendini göstermektedir (Örneğin, bir toplumda statü kazandıran Azizler Günü kutlamasının yerini özel bir düşün bir kutlamasının alması gibi). Alarcon'un (1992) "Norteenización" olarak tanımladığı kırsal Meksikalıların göçmen kıyafetlerini, dilini ve yemeklerini benimseme eğilimi de bulunmaktadır. Böyle bir yaşam tarzını benimsemek mutlaka olumsuz sonuçlar doğurmaz, ancak sürecin yerel etkileşim modellerinin azalmasına veya bozulmasına yol açtığı ve özellikle de akraba temelli dayanışma ağlarında bir dönüşüme yol açtığı varsayılmaktadır (bkz. Guidi, 1993).

Bağımlılık kuramı savunucuları, ücretlerin baştan çıkarıcı çekiciliğinin ve hane halkı gelirlerinin göçmen dövizini nedeniyle yükselmesinin kırsal bölgedeki

Meksikalıları göçe bağımlı hale getirdiğini ve bunun da Reichert'in "göçmen sendromu" olarak adlandırdığı duruma yol açtığını savunmaktadır (1981). Bu sendrom, kırsal göçmenleri tekrar eden göçlerin kısır döngüsüne hapseder çünkü geldikleri toplumlarda iş fırsatı yok denecek kadar azdır. İyi yaşama, lüks tüketme ve iyi eğitilmiş çocuklar yetiştirme dürtüsü yerelde sürdürülemez, bu nedenle pahalı tüketim mallarına meyil arttıkça göç daha da yaygınlaşmaktadır. Ayrıca Wiest (1984), göçmenlerin ve hane halklarının satın aldıkları malların, bin bir gücükle kazandıkları göçmen dövizlerini geldikleri toplumlardan uzaklaştırarak şehir merkezlerine taşıdığını eklemektedir. Sonuçta, dövizlerin gönderilmesi durdukça ve göçmenler geldikleri ülkeleriyle ve toplumlarıyla olan bağlarını yitirdikçe sistem çöker ve Stark (1978) bu durumu "göçmen dövizini çürütmesi" olarak adlandırmaktadır.

Konuya ilişkin son bir boyut da göçün etkilerine ve göçmen dövizini kullanımına ilişkin bağımlılık tartışmalarını paranın nasıl kullanıldığından bu tür bağımlı ilişkilerin cinsiyete ve sağlığa etkilerine doğru çevirmiştir.¹⁰ Java üzerine çalışan Rudkin (1993), genel olarak hane halkını destekleme açısından önemli olmakla birlikte, göçmen dövizlerinin kadınlardan çok erkeklere gitme eğiliminde olduğunu ve göçmen hanelerde kadınların sağlık durumlarının iyi olmadığını ifade etmektedir. Benzer bir eğilim Güney Afrika'daki Bantu göçmenleri arasında da bulunur. Sharp ve Speigel (1990) kadınların burada marjinalize olduğunu çünkü istihdam olanaklarının sadece erkeklerle sınırlı olduğunu belirtmektedir.

Jamaikalı kadınlar da benzer bir durumla karşı karşıyadır. Griffith (1985), Jamaikalı köylü kadınların çoğunun, erkek eşleri adada çalışmak için gittiğinden gelirlerdeki eksiklikleri karşılamak zorunda kaldıklarını ortaya koymuştur. Griffith'in belirttiği gibi, kadınlar göçmen dövizleri eve döndükçe bütçelerine destek olurlar, ancak bunun hane halkının yaşam masraflarının karşılanmasında dışında çok az katkısı vardır.¹¹ Benzer örnekler, erkekler göç ettikçe emek kaybıyla başa çıkmak zorunda kalan Turkana kadınlarında da görülmektedir (Schultz, 2000). Bu durumda, erkek hane halkını göçle kaybeden Turkana kadınları göçebe yaşam tarzlarını kentsel merkezlere yerleşmek için terk etmektedir. Yerleştiklerinde, Turkana kadınları göçebe yaşam tarzlarını kentsel yaşamın zorluklarına (yerleşik olmak için politik baskı dahil) uyarırlar; akrabaları ve arkadaşlarıyla sosyal ağlar kurar ve ekonomik faaliyetlerini mümkün olan durumlarda ücretli emeği içerecek şekilde çeşitlendirebilirler.

Göçmen Dövizini ve Kalkınma

İkinci bir grup araştırmacı, göçmen dövizini transferlerinin göç kaynağı toplumlar için kalkınmada oynayabileceği rolüne (özellikle kırsal kökenli

¹⁰ Çeşitli kaynaklar, kadınlar ve göç hakkındaki bilgi eksikliğine işaret ediyor (DeLaet, 1999; Kanaiaupuni, 2000; Pessar ve Mahler, 2003).

¹¹ Bilinmeyen veya yabancı yerlere yerleşen göçmenler endişeden dolayı stres yaşarlar. Ulus ötesi bağlantılar ve akraba bağları göçmenlerin etnik birliktelik oluşturmalarını sağlayarak bu gerilimleri azaltabilir (Levitt, 1998).

topluluklar) ve “yerel üretimi sınırlayan piyasa başarısızlıklarının üstesinden gelme arzusunun” odaklanmaktadır (Massey vd., 1998: 263). Bu anlamda göç kararları ve göçmen dövizli kullanım modelleri, ailelerin hayatta kalma stratejileri çerçevesinde alacağı kararların bir parçası olabilir (De Jong, 2000; De Jong vd., 2002). Birincisi ve belki de en önemlisi, göçmen dövizli, hane halklarına çok ihtiyaç duydukları sermayeyi (para ve mal şeklinde) getirmektedir. Sabit ve likit olan bu kaynaklar, acil ihtiyaçlar, acil durumlar ve geleceğe yönelik planlar için kullanılmaya elverişlidir (Taylor ve ark., 1996a: 402). İkincisi, göçmen dövizli gelirleri, devletin güvencesinin kapsamı dışında kalan ve ücretli bir yerel işe sahip olamayan haneler için önemli bir güvenlik ağı sağlar. Üçüncüsü, göçmen dövizinin, devlet programları ve uluslararası sermaye hareketi tarafından büyük ölçüde göz ardı edilen yerel yatırımları yapabileceği ve destekleyebileceği gerçeği vardır (Jones, 1998a). Son olarak, göçün etkileri ve göçmen dövizleri, göçmen gönderen hane halklarının üyelerine toplumsal rollerinde ve toplum ve akrabaya dayalı ağların kullanılmasında daha fazla esneklik sağlayan seçenekler yaratmaya hizmet edebilir (Roberts ve Morris, 2003).

Dünyanın dört bir yanında yapılan araştırmalar, göçmen dövizlerinin genellikle hane halklarının ihtiyaçlarını karşılamaya hizmet ettiğini ve göçmen kararlarını, bu tür getirilerin yerel mevcut maaşların çok üstünde olduğu varsayımıyla büyük ölçüde yönlendirildiğini ortaya koymaktadır. Bu şekilde, göç etme kararı riski dağıtmanın ve çalışanları (vasıflı ve vasıfsız) sıkı veya var olmayan yerel işgücü piyasalarından uzaklaştırmanın bir yolu haline gelir (Stark, 1980).

Yukarıda belirttiğim gibi, göçmenlerin gönderdikleri paraların % 90'ından fazlası acil günlük masraflara, ev inşaatı, ev tamiri ve eğitim giderleri için kullanılmaktadır. Bununla birlikte, göçmen dövizli devletin destekle(ye)meyeceği yerel ekonomik büyümeyi destekleyebilir. Meksika üzerine çalışan Durand (vd.,1996), yeterli göçmen dövizinin tipik olarak gerçek ve önemli etkiye sahip kamu işleri yatırımlarına ve toplumun ekonomik altyapısı gibi başka türden yatırımlara gittiğini bulmuştur. Bu fonlar bireysel işletmelere sermaye sağlamak için kullanılır ve toplumların kamu işleri projelerini finanse etmesine izin verecek kadar ileri gidebilir (Gijón-Cruz vd., 2000; Levitt, 1998). Pek çok Meksikalı göçmen, göç ettikleri ülkeye yerleşir yerleşmez geldikleri toplumdaki projeleri desteklemek için kulüpler ve dernekler kurmaktadır (Lowell ve de la Garza, 2002; Menjivar vd., 1998; Orozco, 2002). Yatırımları büyütmede göçmen dövizlerinin etkisi, Afrika'daki kırsal göçmenlerden (Adams, 1991; Hansen, 2000), Asya'ya (Helweg, 1983) ve Pasifik'e (Grieco, 2003) kadar görülebilmektedir.

Mısır'da, göç veren kentsel alanlar, göçmen dövizli kullanımından kırsal alanlara göre daha fazla ve doğrudan faydalanır görünmektedir. McCormick ve Wahba (2003), tarım dışı işletmelere ve yerel projelere yapılan yatırımın, göçmenlerin kalış süresi arttıkça ve acil giderleri ve ihtiyaçları karşılandıkça arttığını bulmuştur. Ayrıca, çoğu Mısırlı göçmenin, kendi toplumlarına geri dönmesi dolayısıyla, göçmen dövizleri kentsel ve kırsal bölgeler arasında

yayılmaktadır. Bununla birlikte, yazarlar, göçmen dövizlerinin yatırıma dönüştüğünde genellikle kentsel merkezlerinde kullanılma eğiliminde olduklarını ve kırdan yaşayan Mısırlıları çoğu zaman çabaları için daha iyi destekler bulabildikleri kent merkezlerine doğru gitmeye teşvik ettiğini iddia etmektedir. Maalesef bu değişim aynı zamanda kır ve kent arasındaki eşitsizliği artırmakta ve kentteki hizmetler üzerinde baskı yaratmaktadır (McCormick and Wahba, 2003).

Türkiyeli göçmenler, uluslarının gelecekteki ekonomik durumları için önemli görümler ve potansiyel ekonomik büyümedeki rollerinden dolayı devletleri tarafından takdir edildiler. Devletin umduğu büyüme gerçekleşmezken, göç, kırsal ve yoksul kentsel hanelerin hayatta kalması ve sağlığı için kritik öneme sahip olmuştur. Ayrıca, Türkiye'nin azınlık Kürt nüfusu için süregelen göç, sadece göç veren kırsal toplulukları ve hane halklarını desteklemekle kalmamış ayrıca göçmenler Batı Avrupa'da hareket ederken siyasi olarak örgütlenmelerini sağlayan geniş bir destek ağı oluşturmuşlardır (Sirkeci, 2003).

Son olarak, ticari yatırımları destekleyen göçmen dövizlerine Çin'de kırsal alanlardan kentlere yönelen göçten örnek verilebilir. Ma (2002), geldikleri toplumlarına geri dönen, kırdan kente göçmenlerin genellikle ekonomik büyüme için önemli olduklarını ve ilçe/ köylerinde girişimci olma eğiliminde olduklarını ortaya koymuştur. Göç, bu göçmenler için finansal sonuçlardan daha fazlasını ifade etmektedir. Kentsel göç, göçmenlerin becerilerini geliştirme eğilimindedir ve daha sonrasında işlerinden ve sosyal ağlarından gelen sosyal sermayeyi kullanma kapasitelerini artırır.

Göçmen dövizi, göç veren ülkeler açısından önemli bir sosyal rol oynayabilir ve Çin, Mısır, Türkiye ve Meksika örneklerinin gösterdiği gibi, buradaki kilit nokta, paraların göç veren topluma akması değil, fonların toplum örgütlenmesini, sosyal yatırımları ve bazen de girişimcilik faaliyetlerini desteklemesidir (bkz. Cohen 2000'deki tartışma). Bu anlamda, göçmen dövizleri bir evin günlük giderlerini karşılamak için ihtiyaç duyduğu getiriden daha fazlasıdır; aslında, göçmen dövizleri toplum için yapı taşlarıdır. Meksika'da göçmen dövizi kullanımına ilişkin birçok tartışmada, memleket derneklerinin toplum temelli projelerin organizasyonunda oynadığı rol açıkça görülmektedir (Alarcón, 2002).¹² Göçmenler genellikle ulusal siyasette ve köy hükümetinde önemli bir rol oynamakta ve bu konuda paralarına güvenmektedirler (bkz. Bauböck 2003). Ságas (2004), Dominik Cumhuriyeti siyasetinde yer alan lider sultanı, otoriterlik ve istismar tarihinin, büyük olasılıkla ABD merkezli, ulusötesi göçmenlerin yapacağı baskıyla değişebileceğini iddia etmektedir. Oaxaca'daki

¹² Göçmen dövizinin sosyal programlar ve iş yatırımlarını desteklemesinin tarihi yüzyılın ortalarına ve Meksika'daki *bracero* programına dayanıyor. Kısa süreli çalışan Meksikalı erkekler olan *Bracerolar*, ABD'de 1940'lardan 1960'ların başlarına kadar imzaladıkları iş sözleşmeleriyle elde ettikleri maaşlarının küçük bir kısmını tasarruf ettiler. Bu fonlar, *bracero* memleketine döndükten sonra yapılacak yatırımlar (genellikle tarımsal) için tahsis edildi (Craig, 1971; García y Griego, 1998). Program sorunlarla uğraşırken ve birçok *braceros* istismar edildi –uygunsuz iş pratiklerine belki de milyarlarca dolar kaybetti, bu da bir sınıf davasına yol açtı (Ponce de León 2002)– çalışmaların için yaptığım görüşmeler sırasında, pek çok Meksikalı *bracerolar*ın köy işleri yönetiminde oynadığı önemli rolü hatırlattı (Cohen, 2004; Hancock, 1959).

çalışmamda, toplum desteği ve köylülere yönelik hizmetler konusundaki çabalar açısından zaman içinde göçmen ve göçmen olmayan haneler arasında görünürde hemen hemen hiçbir fark olmadığını buldum (Cohen, 2002; Cohen, 2004).

Göç ve göçmen dövizinin etkileri, ekonomik ve politik faaliyetin cinsiyete dayalı temelini sayısız şekilde etkileyebilir (bkz. Pessar ve Mahler, 2003). Göç kararı verme ve göçmen dövizini çıktıkları kadınların hem kendi toplumları hem de göç ettikleri toplumlardaki ekonomik bağımsızlıklarını teşvik etmekte ve kadınların kendi toplumlarının yerel siyasi hayatına katılımlarını desteklemektedir (Weyland, 2004). Bununla birlikte, göç kararları ve göçmen dövizini kullanım biçimleri de yeni baskılar yaratabilir (Gutierrez, 2004; Hondagneu-Sotelo, 1992, 1994). Bu baskılar sadece göç ve yer değiştirmenin sonuçlarıyla baş etme sürecinde kadınlar ve erkekler arasındaki ilişkiler etrafında değil (Hirsch, 2003) aynı zamanda kadınlar hane halkı kaynaklarını göçmen dövizleriyle (ve çoğu zaman bunlar da olmadan) dengelerken, hatta göç etme kararı verirken ortaya çıkar. Brettell (2003: 145), göçmen kadınlardan genellikle ebeveynlerine düzenli olarak ve doğrudan döviz göndermesinin beklendiğini belirtmektedir. Genellikle bu beklenti, göç etmiş oğullara ve akrabalara hizmet etme zorunluluğundan gelir ve göçmen kadınlar, erkek akrabalarının ve kardeşlerinin sahip olduğu özgürlüklerden yoksundurlar. Bu ilave kararlar, göçmen dövizleriyle ne yapılması gerektiği konusunda kadınları zor durumda bırakmaktadır: gelecekteki harcamalar ve yatırımlar için tasarruf mu edecekler, yoksa acil ihtiyaçlarını karşılamak için mi harcayacaklar? Sonuç olarak, ekmeğini kazanan, hane reisi ve siyasi aktör gibi yeni roller bazen kadınları otorite ve iktidar pozisyonları için erkeklerle ve diğer kadınlarla yarışmaya zorlar (Meier, 2000) ve göçmen kadınlar arasında sınıf bilincinin gelişmesine yol açabilir (Brettell, 2003).

Bu durum aynı zamanda harcamalarının karşılanması veya gelecekteki ihtiyaçları için para bekleyen, göç veren ülkede bırakılan kadın ve çocukların sağlık endişeleriyle karmaşılaşmaktadır (bkz. Kanaiaupuni ve Donato, 1999). Araştırmacıların çoğu, dış göçte hızlı bir artış yaşayan kırsal toplulukların genellikle bebek ölüm oranlarında da artışlar yaşadığını ve vatandaşların, özellikle kadınların genel refahında bir düşüş yaşadıklarını savunmaktadır (yukarıdaki bağımlılık bölümündeki tartışmaya bakınız). Bu değişiklikler meydana gelmektedir; çünkü göçmen gönderen haneler çalışan işgücünü kaybeder ve genellikle göçmen dövizinin eve akmasını beklerken daha az gelirle hayatta kalmaya çaba gösterirler. Ayrıca, kadınlar genellikle alışkın olmadıkları otorite ve güç gerektiren zorlayıcı ve stresli pozisyonlara itilir ve bu da potansiyel olarak genel refah içinde bir düşüşe neden olur. Bununla birlikte, Kanaiaupuni ve Donato (1999), göçün sağlık üzerine etkilerinin göçün seyri ve gelişimiyle birlikte değiştiğini göstermektedir. Göçün olumsuz etkileri, göç akımları olgunlaştıkça ve sınır geçiş maliyetleri azaldıkça azalmaya eğilimlidir. Ayrıca, göç olgunlaştıkça, gelirler artar ve olumsuz sağlık etkileri buna bağlı olarak azalır.

Son olarak, göç olgunlaştıkça çoğu bebeğin sağlığında belirgin iyileşmeler görülür.

Kadınlar, göç zamanla daha yaygınlaştıkça, gelirleri daha düzenli hale geldikçe ve dövizleri daha düzenli hale geldikçe finansal bağımsızlık elde edebilirler. Zimbabwe üzerine çalışan Schäfer (2000), kadınların, erkeklerin göçüne yanıt olarak genellikle hanehalkı kaynaklarının kontrolünü kazandığını ve hanehalkının ihtiyaçlarını daha iyi karşılamak için işbirlikleri yarattığını belirtmektedir. Son olarak, Weyland (2004), ABD'ye göç eden ve daha sonra Dominik Cumhuriyeti'ne kadınların geleneksel rollere meydan okuduğunu, girişimci ve iş lideri olarak kabul gördüklerini savunmaktadır. Weyland çalışmasında ayrıca kadınların çoğunluğunun acı çekmeye devam ettiğine ve kadınların iş hayatının "bir makinenin önünde uzun saatler süren yorucu çalışma gibi hiçbir faydası olmayan kötü çalışma koşulları" tarafından belirlendiğine işaret etmektedir. (2004: 155).

Bağımlılık, Kalkınma ve Göçmen Dövizlerinin Kullanımını Yeniden Düşünmek

Şimdiye kadar, göçmen dövizini kullanımı ve göçe mikro ve makro düzey yaklaşımları özetledim ve bağımlılığa dayalı ve kalkınmaya dayalı farklı bakış açılarını karşılaştırdım. Bu bölümde her yaklaşımın ilgiye değer olduğunu savunmaktayım. Makro düzeydeki yaklaşımlar bize göçmen dövizlerinin işgücü kompozisyonu, ticaret dengesi ve gayri safi milli hasıla gibi ulusal meseleleri nasıl etkilediğini göstermektedir. Öte yandan, böyle bir bakış açısı kolaylıkla yerele çevrilemez. Göç veren toplum ve hane halklarıyla ilgili sonuçları anlamak için mikro düzey bağımlılık ve gelişimsel çerçeveler kullanmalıyız. Yine de amaç, bir yaklaşımın her zaman doğru olduğunu iddia etmek değildir; aksine, bağımlılık ve gelişme yaklaşımlarının güçlü ve zayıf yönleri vardır ve her biri göçmen dövizlerinin etkilerini analiz etmek için araştırmacılara araçlar sunmaktadır. Bağımlılık çerçevesi, yerel ekonomilerin küresel kapitalizmin gelişiyile bozulduğunu ve bunun sonucu olarak da yerel nüfus ve nitelikli iş gücünün kaybolabileceğini hatırlatıyor (Adams, 1996; Binford, 2003). Bununla birlikte, göç ve göçmen dövizini uygulamalarının olumsuzluğuna ilişkin argümanlar bazen bu tür işlemlerin kırsal topluluklara getirebileceği ekonomik büyümeyi ve sosyal faydayı gözden kaçırmaktadır ve dolayısıyla kalkınmaya dayalı yaklaşım bazen daha yararlı olmaktadır (Taylor vd., 1996a).

Göçmen dövizlerinin kullanımının makro veya mikro düzeyde analizinin sınırlarını oluştururken, göçmen haneler için göçmen dövizlerinin etkisini belirleyen üç faktörü göz önünde bulundurmaktır önemlidir: coğrafya; hane halkının yaşam döngüsü de dahil olmak üzere bölgesel ve yerel tarih; ve ulus ötesi göç eğilimlerinin teşvik ettiği ve zamanla göçmen dövizinin kullanımındaki düşüşü sınırladığı görünen sosyal ve ekonomik bağlantılardır.

Coğrafya

Bölgesel sınırlar ve devlet sınırları, çağdaş göç düzenlerini her zaman sınırlandırmamakla birlikte, coğrafya, göç veren toplumlarda bağımlılığı veya kalkınmayı teşvik eden sonuçları etkilemeye devam etmektedir. Ulusal sınırlar, özellikle 11 Eylül 2001'deki terörist saldırılar ve sonrasında yaşanan küresel durgunluktan bu yana birçok göçmen için engel teşkil etmektedir. İlk olarak, yeni bir saldırı korkusu sınır kontrollerinin daha sıkı olmasına ve bazen kitlesel sürgünlere yol açmıştır. İkincisi, küresel durgunluk göçmenlerin daha az iş bulabileceği anlamına gelmiştir (Castles ve Miller, 2003: 178). Arizona'da Meksikalı göçmenlerle yüz yüze gelen gruplar ve Kuzey Amerika ve Batı Avrupa'daki Müslüman erkeklerle ilişkin korkularda görüldüğü üzere yabancı düşmanlığı da uluslararası göç konusu etrafında artan gerginliklere katkıda bulunur.¹³ Bu gerilimlerin etkileri kısa ömürlü gibi görünmektedir. Yabancı düşmanlığı hâlâ şiddeti teşvik etse de (örneğin, ABD-Meksika sınırında; Heyman, 1998), Batı'daki ucuz işgücü talebi, gelişmekte olan ülkelerin ekonomileri için ihtiyaç duydukları ulusal sermaye talebi ve göçmenlerin daha yüksek ücretli ücretli iş bulma arzusu nedeniyle göç devam etmektedir. Daha da önemlisi, bir topluluğun coğrafi konumu göçmen dövizlerinin katkısı ve kullanımını üzerinde etkilidir. Durand ve Massey (1992), şehir merkezine yakın konumu olan kırsal bir topluluğun ve toplumun tarımsal kurumlarının sağlığının, yerel yatırımları ve başarılı kalkınmayı teşvik edeceğini savunmaktadır. Aslında, bu Oaxaca eyaletindeki Meksikalı göçmenler için doğru görünmektedir. Eyalet başkentine nispeten daha iyi erişime sahip olan toplumlar, izole ve kırsal toplumlara nazaran daha yüksek bir göçmen dövizli yatırım oranı göstermektedir (Cohen ve Rodriguez, 2005). Benzer şekilde, göçmenleri bölgeler arası ve gönderen toplumlara bağlayan güçlü ağlar, hem para transferlerini hem de eve yapılan yatırımları teşvik etmektedir. Pasifik üzerine çalışan Brown ve Connell de (1994) göçmen ağlarının, göçmenlerin kendi toplumlarına kullanılmış kıyafetleri (ve diğer ürünleri) gönderip satmaları sırasında oynadığı önemli role dikkat çekmektedir. Levitt (2000) ABD'ye göç eden Gujarat Brezilyalıları ve Dominikanlar arasında benzer eğilimler bulmuştur. Her durumda, bu bağlantılar sosyal aktörleri ve ekonomik çıktıları karmaşık bir şekilde birbirine bağlayarak başarı için yeni fırsatlar yaratmaktadır (bkz. Levitt, 2001).

Küresel Bilgi Sistemi (GIS) teknolojisi, coğrafyanın göçün çıktıları ve göçmen dövizli oranları üzerindeki etkisini modellemenin ve çizmenin bir

¹³ 11 Eylül 2001'deki olayların ardından Meksika'nın sınırına ilişkin büyük bir tutum değişikliği olduğunu fark ettim. 1990'lı yılların ortalarına kadar ABD'ye yönelik göçler bazı çekincelere sebep olsa da genellikle sürecin uzaması olarak görülüyordu. Sınırın her iki tarafındaki akrabalar ve arkadaşlar, gerginlikleri ve ABD'ye geçme ile ilgili riskleri hafifletti. 2002 baharı itibarıyla Meksikalılar sınırı geçmekte daha fazla tereddüt etmeye başlamıştı, ancak Meksika'nın ulusal ekonomisinin (Oaxaca'daki turizm gelirlerinin azalması) düşüşe geçmesi mevcut durumu kötüleştirmişti (Smith ve Ellingwood, 2001). Bu durum, bir kişinin evde kalıp aylıktan ölmekle sınırı geçmek (bu göçmene 5 bin dolara mal olur) ve polis ya da sınır devriyesi tarafından yakalanma riskini ya da belki de haydutlarla karşılaşmak arasında seçim yapması gereken bir durum olarak değerlendirilmektedir. Son olarak, birçok göçmen hane halkı üyelerine Meksika'ya sınırı geçerken yakalanma korkusu ve olası yakalanmanın maliyeti nedeniyle dönmeklerini belirttiler (bkz. Cohen 2004).

yolunu sunar (bakınız Conway, 2004). Alternatif olarak, göçmen döviz oranlarına ve göçün etkilerine karşı çeşitli bağımsız değişkenleri (yerel ekonomik faaliyet dahil) test ederek coğrafyanın etkisini anlayabiliriz (Durand ve Massey, 1992). Bu tür testler, mekân ve coğrafyanın ekonomik bağımlılık ve ekonomik kalkınma fırsatlarıyla ilişkisini ve bunları nasıl etkilediğini açıkça tanımlayabilir.

Tarih

Zaman ve ölçek, aynı zamanda, göçmen döviz kullanımının ve göçmen döviz işlemlerinin sosyal eşitsizliklere etkilerinin anlaşılmasında önemli değişkenlerdir (Jones, 1998b). Zaman, hem göçün bir bölgedeki genel tarihini hem de göçmen hanenin yaşam döngüsünü (yerel tarih olarak düşünülebilir) etkilemektedir. Bir bölgenin tarihi, göçün çıktılarını ve göçmen döviz uygulamalarını tanımlar. Göç ilk dönemlerde ve maliyetli olduğu kadar riskli midir yoksa göç kendi kendine yetebilen bir döneme girmiş midir? Massey (1990) göçün geliştiği süreci a) yerleşmelerini sağlayacak yaşam kaynaklarına sahip hedef göçmenlerin verdikleri karar, ve b) nüfus çeşitliliğine açmak için bir fırsat olarak tanımlamaktadır. Başka bir deyişle, her göç (ister hanehalkına, topluluğa, bölgeye veya ulusa odaklanalım) bir sonraki göçmen için riskleri azaltmaktadır. Riskler ve maliyetler azaldıkça ve daha fazla göçmen yurtdışında yaşayan işçi havuzuna girdikçe, en azından kısa vadede göçmen dövizleri artmalıdır. Aslında, araştırmacılar bu süreci çeşitli ülkelerde test etmiş ve göç masraflarının başlangıçta yüksek olmasına ve hanehalkının ilk başlarda kayıplarla karşı karşıya kalmasına rağmen, göçmen dövizleri geldikçe bir hanenin genel verimliliğinin tipik olarak arttığını bulmuşlardır (bkz. Adams, 1991; Conway ve Glesne, 1986; Jones, 1998b; Lopez ve Seligson, 1991; Lowell ve de la Garza, 2002; Taylor, 1992).

Taylor, Rozelle ve Brauw (2003) çalışmalarında, bu sürecin Çin kırsalından şehirlere göç edenler arasında nasıl yürüdüğünü açıkça göstermektedir. Yazarlar, özellikle kentsel alanlarda ücretli çalışmak amacıyla kendi toplumlarında serbest meslek ticareti yapan kırsal girişimciler için göçün kısa vadede göç edenler üzerinde olumsuz ekonomik etkiye sahip olduğunu bulmuşlardır. Bununla birlikte, uzun vadede, göçün tarım hane halklarının ekonomik durumları üzerinde tarımsal verimlilik düşse bile olumlu etkilere sahip olduğunu belirtmektedirler. Sorun çok fazla göç olması değildir, aksine yazarlar, kırsal geçim koşulları gelişse bile, Çin hükümetinin düşen tahıl üretimini nasıl çözeceğine karar vermesi gerektiğini tartışmaktadır. Bölgeler gibi, hane halkları da gelişimlerinde belli yolları takip ederler (Wilk, 1989, 1991). Hane halkları (eğitimsel, ekonomik ve sosyal) güçlü yönleri dolayımında geleceğe yönelik olarak üyelerinin mal ve hizmetlere taleplerini ve daha geniş olarak da toplumun ihtiyaçlarını planlamaktadır (Blank ve Torrecilha, 1998; Cohen, 2001; Grieco, 2003; Palloni vd., 2001; Trager, 1984). Çoğu göçmen döviz hane halklarına acil masraflarını karşılamak için gönderilmektedir Bununla birlikte, göçmenler tecrübe kazandıkça, hanehalkı büyüdükçe ve bu hanelerin çocukları olgunlaştıkça ya da yeni hanehalkları oluşturmak veya iş gücüne katılmak için

göç ettikçe, göçmen dövizleri yatırımlara kayabilmektedir (bkz. Massey vd., 1998: 273). Doorn (2004), Bangladeş üzerine çalışmasında, göçmen dövizlerinin % 4,8'inin yeni açılan işlere, % 3,1'inin tasarrufa, % 3,5'inin borç ödemelerine ve % 2,8'inin eğitime ayrıldığını ortaya çıkarmıştır. Kırsal Oaxaca'da göçmen dövizlerinin yaklaşık % 8'inin ticari veya tarımsal yatırımlara, % 6'sının ise çocukların eğitimine ayrıldığını buldum (bkz. Tablo 2, Cohen ve Rodriguez, Tablo 2004). Göçmen dövizlerinin bir bölümü, topluluğun ihtiyaçlarını karşılamak için gider. Bunlar bazen bir göçmen birliğinin kaynak toplumlarının özel bir gelişim için gönderdiği fonlar şeklindedir (Goldring, 1999; Itzigsohn vd., 1999; Smith, 1998). Bu gibi durumlarda, göçün kırsal toplulukların çöküşüne yol açacağına ilişkin küçük bir endişe bulunmaktadır. Surinam üzerine çalışan Gowricharn (2004), göçmen dövizlerinin göçmenlerin kaynak toplumlarına ve ailelere olan bağlılıklarını ifade etmelerini sağladığını savunmaktadır. Bu yüzden, göçmen dövizleri, hem ekonomik hem de ahlaki (veya kültürel) amaçlara hizmet etmektedir. Göçmen dövizleri, hanehalkının mal ve hizmet satın alma kabiliyeti bakımından genel statüsünü artırır ve göçmenlerin hanehalkı başarısı için kritik önemde olan güçlü "ezeli" bağlar oluşturmalarına izin verir.

Hawaii ve Guam'a göç eden Mikronezyalılar üzerine çalışan Grieco (2003), göçmen dövizleri işlemlerinde beklenen düşüş ve "azalmanın" zaman içinde gerçekleşmediğini tespit etmiştir. Aksine, göçmen gönderen hane halklarının akrabalık bağları ve tarihçeleri, göçmenleri Mikronezya toplumuna bağlamış ve göçmen dövizleri uygulamalarının devamlılığını sağlamıştır. Bu değişiklikler toplumdaki eşitsizliklerin derinleşmesini teşvik etmekte midir? Bu soru önemli olsa da henüz büyük ölçüde cevabı yoktur. Massey (vd., 1998) 1990'lı yılların başlarında, göçün erken evrelerinde eşitlikte artış olduğunu söyleyen çalışmaları özetlemektedir. Başka bir deyişle, öncü göçmenler (tipik olarak varlıklı ailelerden geldikleri için daha fazla kaynağa sahiptirler), yerleşimlerinde başarılı olduklarından, eşitsizlik düzeyleri bazı artışlar göstermektedir (bkz. Stark, Taylor, Yitzhaki, 1986). Bununla birlikte, göç olgunlaştıkça ve göç etmenin maliyeti ve riskleri azaldıkça eşitsizlikler de düşmelidir (Massey, Goldring, Durand, 1994). İkinci soru, göçmen ve göçmen olmayan hanehalkları arasındaki eşitsizliklerin artıp artmadığıdır. Ne yazık ki, veriler ayrıntılı bir tartışma için elverişli değildir; bununla birlikte, göçmen olmayanların bazen "hareketsiz" yaşam biçimleri ve geri dönen göçmenlerin ve göçmen dövizleriyle desteklenen hanelerin hayatlarına kıyasla kendilerini yoksul olarak algıladıkları görülmektedir (Taylor ve Wyatt, 1996). Buna karşın, Malmberg (1997) göçmen olmayanların her zaman seyahat ihtiyacını azaltan alternatifler bulduklarını (yerel çevrimsel göçler dahil) iddia etmektedir. Bu özellikle turizm, devlet gelişimi ve yerel pazarlara bağlı fırsatların mevcut olduğu durumlarda geçerlidir (Cohen, 2002). Tarihin göç çıktılarındaki rolünü ve göçmen dövizlerinin kullanımını anlamak, hem kaynak hem de varış toplumlarındaki bağımlı ve gelişimsel sonuçları eleştirmemize olanak verir.

Ulusötesicilik: Toplumsal ve Ekonomik Bağlantılar

Çağdaş göçmenler arasında göçmen dövizlerinin ve göçün sonuçlarının bağımlı ve gelişimsel doğasını etkileyen son bir faktör ise ulustaşılıktır.¹⁴ Ulus ötesi göç, göçmenin menşe topluluğuyla ilişkiye geçtiği dairesel göç anlamına gelir. Ulus ötesi ağlar, bireyler arasındaki mekânsal ve özellikle de ulusal sınırlar arasındaki bağlantılardır. Göçmenlerin kendi inisiyatifleriyle kurdukları bu ağlar “aşağıdan”, kurumsal aktörlere bağlı olanlar ise “yukarıdan” olarak ifade edilir (bkz. Portes vd., 1999).

Göçmenler ve göçmen gönderen haneler arasındaki ulusötesi bağlar göçmen dövizini uygulamalarını güçlendirebilir. Grieco'nun (2003) Mikronezyalılar üzerine çalışması bu konuya bir örnek teşkil edebilir. Grieco, göçmenler ve göçmen gönderen haneler arasındaki bağların ve ilişkilerin zamanla göçmen dövizini kullanımına olumlu etkisinin olduğunu bulmuştur. Aynı eğilim, ABD'de yaşayan ve genellikle köken topluluklara ilişkin projeleri destekleyen Meksikalı göçmenler arasında da bulunur (de la Garza ve Orozco, 2002; Hulshof, 1991).¹⁵ Yine benzer bir eğilim, geçici ikametlerini tamamladıktan sonra gelecekteki refahı sağlamak için göç veren hanelerle ilişkilerini dikkatle sürdüren Tayvan göçmenlerinde de bulunmaktadır (Roberts ve Morris, 2003). İlginç olan, çoğu zaman göçmenlerin geldikleri toplumlarına geri dönmemeleridir; bununla birlikte, bağların ve ağların gücü, gelecekteki geri dönüş hikayeleri ve göçmen olmayan aile üyelerine gönderilen paralar, göçmenlerin köken toplumlarındaki refahlarını artırmaya ve desteklemeye hizmet eder (Levitt, 2002).

Ayrıca, uzun vadede göçmen dövizlerinin etkisi ekonominin de ötesine uzanarak çocukların sağlık durumlarını iyileştirmektedir (Kanaiaupuni ve Donato, 1999). Ek olarak, göç çoğu zaman göç gönderen hanelerde kadınlar üzerinde yeni baskılar oluştururken, bu kadınları toplum yönetimi ve hanehalkı yönetimi konusunda da yeni roller almaya teşvik etmektedir (Curran ve Rivero-Fuentes, 2003; Rees ve Coronel Ortiz, 2002). Son olarak, bu tür bağlantılar, ulusal liderlerin gurbetçilerden destek talep etmesi -ve bazı durumlarda, Dominik Cumhuriyeti'ndeki son seçimlerde gurbetçilerin oylarını gösterdiği gibi- ve belki de daha önemlisi, yerel göçmen toplulukların - Kürtlerin Türkiye'de yaptıkları gibi - göç veren ulusa siyasi reformlar için baskı yapmaları gibi siyasi aktivizmi teşvik etmektedir (Sirkeci, 2000).

Sonuç

Göçün önemi açıktır ve dünya genelinde göç veren kırsal topluluklar için göçmen dövizlerinin rolü artmaya devam edecektir. Göstermeye çalıştığım gibi,

¹⁴ Burada ulustaşılığın hem göçmenlerin hareketleri hem de bu hareketliliği destekleyen sosyal ilişkiler bağlamında kullanıyorum.

¹⁵ Çoğu çalışma ulus ötesi toplulukların başarılarını kutlarken, Gutierrez (2004) bize bazen köken toplulukların “göçmenlerinin iyi niyetiyle” uğraşırken çok fazla stres ve gerginlik yaşadığını hatırlatıyor. Bu durumda, Yalalag, Oaxaca topluluğundan Zapotec göçmenleri California'daki evlerinden Meksika'daki gündemleriyle uğraşıyorlar, Oaxacalı politikacılarla çalışarak korumayı düşündükleri geleneksel örgütlenme biçimlerini tehdit ediyorlar.

göçmen dövizlerinin anlamını ve etkisini değerlendirmek her zaman kolay değildir. Göçmen dövizlerinin kullanımının geleceği, araştırmacılar için ciddi sorular doğurmaktadır. Göç veren ülkeler yerel kalkınmayı ihmal ettiği ve vatandaşlar yerelde mevcut olmayan ücretli işler aramaya zorlandıkları sürece “beyin göçü” gelecekte ciddi bir endişe kaynağı olacak mı? Göçmen dövizlerinin kullanımına eşlik eden bağımlılığı veya kalkınmayı vurgulayan yaklaşımlar arasındaki karşıtlıklar nelerdir? Son olarak, ulus ötesi ağların gücünü, göç veren toplumların göçmen dövizini akışlarını geliştirmeye devam edip etmeyeceklerini veya ikinci ve üçüncü kuşak göçmenlerin kendilerinden öncekilerin sosyal dünyalarına girdiklerinde bu bağların yok olup olmayacağını sorgulamalıyız. Bağlantıların kuşakları aşabileceğine ve göçmenler yeni evlerine entegre olsalar bile ulusötesi bağların göç kaynağı toplumların büyümesini destekleyeceğine dair bazı göstergeler bulunsa da (Greico, 2003; Landolt vd., 1999; Levitt, 2003; Morawska, 2003; Portes vd., 2002; Torres Salliant, 2000), henüz kesin bir cevap vermekten uzaktayız. Bildiğimiz şey, dünyanın dört bir yanındaki göçmenlerin geçim kaynaklarını güvence altına almak için göçmen dövizine bağlı olduklarıdır. Genel olarak, göçmen dövizleri yerel faaliyetlerle karşılaşamayan günlük yaşam maliyetlerini karşılamaya hizmet eder; bu nedenle bağımlılığa yol açıp göç sendromunun büyümesini teşvik edebilir ve bunların günlük yaşama ve gönderen topluluğun ekonomik refahı üzerinde çok az etkileri vardır. Öte yandan, dünyanın dört bir yanından yapılan araştırmalar, göçmen dövizlerinin aynı zamanda büyüme ve gelişme için kritik hale geldiğini göstermektedir. Bu önem özellikle göçmenlerini bu nedenle takdir eden ülkelerde (Türkiye gibi) ve göçmen dövizine ilişkin vergi politikası geliştiren ulus devletlerde (Kolombiya), politikalar geliştiren ya da sermayeyi (Brezilya) daha iyi izlemek için federal kurumlar aracılığıyla onları yönlendiren ülkelerde belirgindir.

Göçmen dövizlerinin ve kullanımının sadece bağımlılığı veya sadece gelişmeyi vurgulayan bir merceğe altında izlenemeyeceğini göstermeye çalıştım. Bunun yerine, göç tarihini, göçmen hane halkının gelişim aşamalarını ve coğrafya ve sosyal çevreyi (sosyal bağlantılar dahil) hesaba katmamız gerekmektedir; böylece bağımlılık ilişkisini ve neyin gelişme ve büyümeye yol açabileceğini bulabiliriz. Böyle bir duruş, bağımlılığın kaçınılmaz olduğu varsayımı karşısında uçar gider. Meksika üzerine çalışan Kearney (1986), Reichert (1981) ve Rubenstein (1992) göç oranlarının artmasının üç şekilde bağımlılığın artmasına yol açacağını tartışmaktadır. İlk olarak, göçmen topluluklarının geçimlik tarım bazlı yaşamlarından uzaklaşacakları ifade edilmektedir. İkincisi, yerel olarak üretilmeyen tüketim mallarına olan talebin artması, bu mallar için kullanılan göçmen dövizini kırsal topluluklardan ve yerel büyümeden uzaklaştıracağı anlamına gelmektedir. Son olarak, yabancı ürünlere ve hayat tarzına duyulan arzu, gelecekteki göçleri yaratacaktır. Çünkü bu tür şeylere ancak bireyler topluluklarını terk etmeye, sınırları aşmaya ve emek piyasasına dahil olmaya gönüllü olduklarında ulaşılabilir. Bu argümanlar güçlü olsalar da tarihsel eğilimleri yansıtmazlar. Göçmen dövizinin önemi, lüks malları satın almanın veya ulus ötesi bağlantıların hane halkının ve toplumun

ihtiyaçlarını karşılanmasının ötesindedir. Örneğin, Oaxaca'daki bulgularım, göçün mutlaka tarımsal üretime maliyet getirmediğini; kırsal Meksika genelinde, mısır ve diğer ürünlerin üretiminin çoğu göçmen ve göçmen olmayan hane halkları için önemli olmaya devam ettiğini göstermektedir (Cohen, 2004).¹⁶

Göçmenlerin ve göçmen olmayanların aynı zamanda modern yaşamla ilişki içinde oldukları, hizmet ve malları talep ettiği açıktır. Bu mallar ve hizmetler paraya mal olur ve bu tür satın alımlar ve iyileştirmeler yapmak için kullanılan paranın çoğu kırsal topluluklardan şehir merkezlerine hortulanır. Bununla birlikte, hizmetler (örneğin, içme suyu ve kanalizasyon) ve talep edilen malların birçoğu, halk sağlığını geliştirmekte ve kırsal kesimde yaşayanların yaşam kalitesini arttırmaktadır (bkz. Conway, 2000). Ayrıca, zaman içinde göçmen dövizini kullanımı satın almadan yatırıma doğru kayma eğilimindedir.

Son olarak, göçmenlerin paradan daha fazlasını yolladığını hatırlamak çok önemlidir. Göçmenler bazen hayal bile edilemeyecek malları, hizmetleri, bilgileri ve olanakları getirmektedir. Bu akışlar bazen nakitten daha önemlidir; bu Orta Afrika'da kullanılmış kıyafet veya (Hansen, 2000), Dominik Cumhuriyeti'nde ise yeni siyasi hareketler çerçevesinde "demokrasi" gibi soyut fikirler olabilir. (Torres-Saillant ve Hernández, 1998). Bu tür ürün ve fikirler, gelecekteki kalkınma için en az para kadar önemli olabilir.

Açık olan şu ki, dünyanın her yerindeki göçmenlerin başarısını her şeyin yolunda gittiğinin bir işareti olarak yorumlamamalıyız. Bunun yerine, birçok kırsal göçmen hanenin kederli durumunu hatırlamamız gerekir. Karar vermeyi ve yerel fırsatları sınırlayan kısıtlamalar çok büyüktür ve hiçe sayılmaz. Bu yüzden analizlerimizde göçmenlerin karşılaştığı zorlukları ve buna karşılık verdikleri yaratıcı çözümleri belirtmemiz gerekir.

Hareket Halindeki Dünya, dünyadaki göçün istisnai bir analizidir Massey ve arkadaşlarına göre "en büyük zorluk kuramla daha yakından bağlantılı çalışmalar tasarlamak"tır. Dünyanın dört bir yanındaki ampirik literatürü incelerken, en çarpıcı özellik, şu anki araştırmanın sadece belirli bir kuramla değil, hiçbir bir kuramla bağlantısının olmadığıdır" (1998: 293). Mesele, göçün sonuçlarını ve dünya genelindeki göçmen dövizini pratiklerini karşılaştırmak ve açıklamaktır. Bu konudaki kuramın da "bağlantılı" ve titiz olması gerekir. Gösterdiğim gibi, bağımlılık ya da kalkınmaya sıkıca odaklanan tek boyutlu göçmen dövizini kuramları genellikle Massey ve arkadaşlarının uyardığı hataları yapmaktadırlar. Göçmen dövizini çalışmalarının sık sık bir kuramsal çerçeveden kaçınması, belirli bir etnografik örnekleme odaklanarak küresel anlayışı dışlaması durumu daha da kötü hale getirir. Göçmen dövizinin kullanımını hane halkının stratejik planlamasının bir parçası olarak ele alarak (coğrafya, tarih ve ulusötesi ağları dikkate alan bir yaklaşım olarak) bağımlılık ve kalkınmaya dayalı çerçevelerin

¹⁶ Oaxaca'da çalışırken, göçmen ve göçmen olmayan hanelerin yaklaşık aynı miktarda mısır ürettiklerini buldum (bir yılda tükettikleri mısırın üçte biri). Santa Ana'daki bir göçmenin karısının söylediği gibi "kocamın parasını yiyeceklere harcarsam aptal olurdu, ben de kayınpederimin benim ve büyük oğlum için çiftçilik yapmasına izin verdim. Bana mısırın bir kısmını veriyor ve bu da bunu yapmamıza yardımcı oluyor" (Cohen, 2004).

sınırlarının ötesine geçmeye başladık. Değişimin işaretleri cesaret verici ve yeni çok boyutlu yaklaşımların büyümesi, zorlukların üstesinden geldiğimiz bir göstergesidir.

Kaynakça

- Abella, M.I. 2002. "Complexity and Diversity of Asian Migration. Geneva." Paper presented at ILO Regional Tripartite Meeting on Challenges to Labour Migration Policy and Management in Asia, Bangkok, 30 June-2 July 2003.
- Adams, Richard H., Jr. 1991. "The Economic Uses and Impact of International Remittances in Rural Egypt." *Economic Development and Cultural Change* 39: 695-722. <https://doi.org/10.1086/451904>
- Adams, Richard H., Jr. 1996. "Remittances, Inequality, and Asset Accumulation: the Case of Rural Pakistan." In *Development Strategy, Employment and Migration: Country Experiences*. D. O'Connor and L. Farsakh, eds. Pp. 149-70. Paris: OECD.
- Adams, Richard H., Jr. 2003. "International Migration, Remittances, and the Brain Drain: A Study of 24 LaborExporting Countries." Policy Research Working Paper 3069. Washington, D.C.: The World Bank, Poverty Reduction and Economic Management Network, Poverty Reduction Group. <https://doi.org/10.1596/1813-9450-3069>
- Adelman, Irma, J. Edward Taylor, and Stephan Vogel. 1988. "Life in a Mexican Village: A SAM Perspective." *The Journal of Development Studies* 25: 5-24. <https://doi.org/10.1080/00220388808422092>
- Adler, S. 1980. "Swallows' Children: Emigration and Development in Algeria." Geneva: International Labour Office, International Migration for Employment Branch.
- Alarcón, Rafael. 1992. "Norteñización: Self-Perpetuating Migration from a Mexican Town." In *U.S.- Mexico Relations: Labour Market Interdependence*. J. Bustamante, R. Hinojoas, and C. Reynolds, eds. Pp. 302-318. Stanford: Stanford University Press.
- Alarcón, Rafael. 2002. "The Development of Hometown Associations and the Use of Social Remittances." In *Sending Money Home: Hispanic Remittances and Community Development*. R.O. de la Garza and B.L. Lowell, eds. Pp. 101-124. Lanham, MD: Rowman and Littlefield.
- Anarfi, John K. 1998. "Anthropological Perspectives on Migration in Africa." In *The Methods and Uses of Anthropological Demography*. A.M. Basu and P. Aaby, eds. Pp. 198-222. Oxford: Oxford University Press.
- Baker, Susan Gonzalez, Robert G. Cushing, and Charles W. Haynes. 1997. "Fiscal Impacts of Mexican Migration to the United States." In *At the Crossroads: Mexican Migration and U.S. Policy*. F.D. Bean, R.O. de la Garza, B.R. Roberts, and S. Weintraub, eds. Pp. 145-176. Lanham, MD: Rowman & Littlefield Publishers, Inc.
- Basch, Linda G., N.G. Shiller, and C.S. Blanc. 1994. *Nations Unbound: Transnational Projects, Postcolonial Predicaments, and Deterritorialized Nation-States*. Amsterdam: Gordon and Breach Science Publishers, S.A.

- Bauböck, Rainer. 2003. "Towards a Political Theory of Migrant Transnationalism." *International Migration Review* 37(3): 700-723. <https://doi.org/10.1111/j.1747-7379.2003.tb00155.x>
- Binford, Leigh. 2003. "Migrant Remittances and (Under)Development in Mexico." *Critique of Anthropology* 23(3): 305-336. <https://doi.org/10.1177/0308275X030233004>
- Blank, Susan, and Ramon S. Torrecilha. 1998. "Understanding the Living Arrangements of Latino Immigrants: A Life Course Approach." *International Migration Review* 32(1): 3-19. <https://doi.org/10.1177/019791839803200101>
- Brettell, Caroline. 2003. *Anthropology and Migration: Essays on Transnationalism, Ethnicity, and Identity*. Walnut Creek, CA: AltaMira Press.
- Brown, Richard P.C., and J. Connell. 1994. "The Global Flea Market: Migration, Remittances and the Informal Economy in Tonga." *Development and Change* 24(4): 611-647. <https://doi.org/10.1111/j.1467-7660.1993.tb00499.x>
- Brown, Richard P.C., and John Connell. 2004. "The Migration of Doctors and Nurses from South Pacific Island Nations." *Social Science & Medicine* 58: 2193-2210. <https://doi.org/10.1016/j.socscimed.2003.08.020>
- Castano, G.M. 1988. "Effects of Emigration and Return on Sending Countries: The Case of Colombia." In *International Migration Today*. C.W. Stahl, ed. Pp. 191-203, Vol. 2. Paris: UNESCO, Center for Migration and Development Study.
- Castles, Stephen, and Mark J. Miller. 2003. *The Age of Migration: International Population Movements in the Modern World*. New York: Guilford Press.
- Chen, Xiangming. 2000. "Both Glue and Lubricant: Transnational Ethnic Social Capital as a Source of Asia-Pacific Subregionalism." *Policy Sciences* 33(3): 269-287. <https://doi.org/10.1023/A:1004882907559>
- Cliggett, Lisa. 2000. "Social Components of Migration: Experiences from Southern Province, Zambia." *Human Organization* 59(1): 125-135. <https://doi.org/10.17730/humo.59.1.f29132613q2k543p>
- Cliggett, Lisa. 2003. "Gift Remitting and Alliance Building in Zambian Modernity: Old Answers to Modern Problems." *American Anthropologist* 105(3): 543-552. <https://doi.org/10.1525/aa.2003.105.3.543>
- Cohen, Jeffrey H. 2001. "Transnational Migration in Rural Oaxaca, Mexico: Dependency, Development and the Household." *American Anthropologist* 103(4): 954-967. <https://doi.org/10.1525/aa.2001.103.4.954>
- Cohen, Jeffrey H. 2002. "Social Responses to Migration Among Mexican Ethnic Minorities: Outcomes in Sending and Receiving Communities." AMID Working Paper Series 3/2002. Aalborg: The Academy for Migration Studies in Denmark.
- Cohen, Jeffrey H. 2002. "Migration and 'Stay at Homes' in Rural Oaxaca, Mexico: Local Expression of Global Outcomes." *Urban Anthropology* 31(1): 231-259.
- Cohen, Jeffrey H. 2004. *The Culture of Migration in Southern Mexico*. Austin: University of Texas Press.
- Cohen, Jeffrey H., and Leila Rodriguez. "Remittance Outcomes in Rural Oaxaca, Mexico: Challenges, Options and Opportunities for Migrant Households." *Population, Space and Place* (forthcoming 2005). <https://doi.org/10.1002/psp.356>
- Cohen, Robin, ed. 1995. *The Cambridge Survey of World Migration*. Cambridge: Cambridge University Press. Colton, N. 1993. "Homeward Bound: Yemeni

- Return Migration.” *International Migration Review* 27(4): 873-886.
<https://doi.org/10.2307/2546916>
- Connell, John. 2003. “An Ocean of Discontent? Contemporary Migration and Deprivation in the South Pacific.” In *Migration in the Asia Pacific: Population, Settlement and Citizenship*. R. Iredale, C. Hawksley, and S. Castles, eds. Northampton, MA: Edward Elgar.
- Conway, Dennis. 2000. “Notions Unbound: A Critical (Re)reading of Transnationalism Suggests that U.S.-Caribbean Circuits Tell the Story Better.” In *Theoretical and Methodological Issues in Migration Research: Interdisciplinary, Intergenerational and International Perspectives*. B. Agozino, ed. Pp. 203-226. Aldershot: Ashgate Publishers.
- Conway, Dennis. 2004. “On Being Part of Population Geography’s Future: Population-Environment Relationships and Inter-Science Initiatives.” *Population, Space and Place* 10 (4): 295-302. <https://doi.org/10.1002/psp.333>
- Conway, Dennis, and C. Glesne. 1986. “Rural Livelihood, Return Migration and Remittances in St Vincent.” In *CLAG 1986 Yearbook, Volume 12*. Pp. 3-11. Muncie, IN: Conference of Latin Americanist Geographers, Ball State University.
- Cornelius, Wayne A., and Jorge A. Bustamante, eds. 1989. *Mexican Migration to the United States: Origins, Consequences, and Policy Options*. San Diego: Center for U.S.-Mexican Studies, University of California, San Diego.
- Cornelius, Wayne A., Thomas J. Espenshade, and Idean Salehyan, eds. 2001. *The International Migration of the Highly Skilled: Demand, Supply, and Development Consequences in Sending and Receiving Countries*. La Jolla: Center for Comparative Immigration Studies, University of California, San Diego.
- Craig, Richard B. 1971. *The Bracero Program: Interest Groups and Foreign Policy*. Austin: University of Texas Press.
- Curran, Sara R., and Estela Rivero-Fuentes. 2003. “Engendering Migrant Networks: The Case of Mexican Migration.” *Demography* 40(2): 289-307.
<https://doi.org/10.1353/dem.2003.0011>
- de Brauw, Alan, J. Edward Taylor, and Scott Rozelle. 1999. “The Impact of Migration and Remittances on Rural Incomes in China.” *The American Economic Review* 89(2): 287-291. <https://doi.org/10.1257/aer.89.2.287>
- De Jong, Gordon F. 2000. “Expectations, Gender, and Norms in Migration Decision-Making.” *Population Studies* 54: 307-319. <https://doi.org/10.1080/713779089>
- De Jong, Gordon F., Aphichat Chamrathirong, and Quynh-Giang Tran. 2002. “For Better, for Worse: Life Satisfaction Consequences of Migration.” *International Migration Review* 36(3): 838-863. <https://doi.org/10.1111/j.1747-7379.2002.tb00106.x>
- de la Garza, Rodolfo O., and Manuel Orozco. 2002. “Binational impact of Latino remittances.” In *Sending Money Home: Hispanic Remittances and Community Development*. R.O. de la Garza and B.L. Lowell, eds. Pp. 29-51. Lanham, MD: Rowman and Littlefield.
- de la Garza, Rodolfo O., and Gabriel Szekely. 1997. “Policy, Politics, and Emigration: Reexamining the Mexican Experience.” In *At the Crossroads: Mexican Migration and U.S. Policy*. F.D. Bean, R.O. de la Garza, B.R. Roberts, and S. Weintraub, eds. Pp. 201-226. Lanham, MD: Rowman & Littlefield Publishers, Inc.
- DeLaet, D.L. 1999. “Introduction: The Invisibility of Women in Scholarship on International Migration.” In *Gender and Immigration*. G.A. Kelson and D.L.

- DeLaet, eds. Pp. 1-17. New York: New York University Press.
https://doi.org/10.1057/9780333983461_1
- Durand, Jorge, et al. 1996. "International Migration and Development in Mexican Communities." *Demography* 33(2): 249-264. <https://doi.org/10.2307/2061875>
- Durand, Jorge, and Douglas S. Massey. 1992. "Mexican Migration to the United States: A Critical Review." *Latin American Research Review* 27(2): 3-42.
- Foner, Nancy. 2000. *From Ellis Island to J.F.K.: New York's Two Great Waves of Immigration*. New York: Russell Sage Foundation.
- Foner, Nancy. 2002. "Second-Generation Transnationalism, Then and Now." In *The Changing Face of Home: The Transnational Lives of Second Generation*. P. Levitt and M.C. Waters, eds. Pp. 242-254. New York: Russell Sage Foundation.
- García y Griego, Manuel. 1998. "The Bracero Program." In *Migration Between Mexico and the United States*. Pp. 1215-1221, Vol. III. Austin: Mexican Ministry of Foreign Affairs and the United States Commission on Immigration Reform.
- Gijón-Cruz, Alicia Sylvia, Rees Martha W., and Rafael G. Reyes Morales. 2000. "Impacto de las Remesas Internacionales." *Ciudades* 47: 34-42.
- Goldring, Luin. 1999. "Power and Status in Transnational Social Space." In *Migration and Transnational Social Space*. L. Pries, ed. Pp. 162-186. Brookfield: Ashgate Publishers.
- González de la Rocha, Mercedes, and Augustín Escobar Latapí. 1991. "The Impact of IRCA on the Migration Patterns of a Community in Los Altos, Jalisco, Mexico." In *The Effect of Receiving Country Policies on Migration Flows*. S. Díaz-Briquet and S. Weintraub, eds. Pp. 205-231. Boulder: Westview Press, Inc.
<https://doi.org/10.4324/9780429310393-8>
- Gowricharn, R. 2004. "Moral Capital in Surinamese Transnationalism." *Ethnic and Racial Studies* 27(4): 607-621.
<https://doi.org/10.1080/01491987042000216735>
- Grieco, Elizabeth M. 2003. *The Remittance Behavior of Immigrant Households: Micronesians in Hawaii and Guam*. New York: LFB Scholarly Publishing LLC.
- Griffith, David C. 1985. "Women, Remittances, and Reproduction." *American Ethnologist* 12(4): 676- 690. <https://doi.org/10.1525/ae.1985.12.4.02a00050>
- Guarnizo, Luis Eduardo. 2003. "The Economics of Transnational Living." *International Migration Review* 37(3): 666-699. <https://doi.org/10.1111/j.1747-7379.2003.tb00154.x>
- Gutierrez, Lourdes Najera. 2004. "Challenges to Zapotec Indigenous Autonomy in an Era of Globalization." Paper presented at the Annual Meeting of the Northeastern Anthropological Association. Hanover, NH, March 2004.
- Guidi, Marta. 1993. "¿Es Realmente la Migración una Estrategia de Supervivencia? Un Ejemplo en la Mixteca Alta Oaxaqueña." *Revista Internacional de Sociología Tercera Epoca* (5):89-109.
- Hancock, Richard H. 1959. *The Role of the Bracero in the Economic and Cultural Dynamics of Mexico: A Case Study of Chihuahua*. Stanford: Hispanic American Society.
- Hannerz, Ulf. 1996. *Transnational Connections*. New York: Routledge.
- Hansen, Karen Tranberg. 2000. *Salaula: The World of Secondhand Clothing and Zambia*. Chicago: University of Chicago Press.

- Helweg, A.W. 1983. "Emigrant Remittances: Their Nature and Impact on a Punjabi Village." *New Community* 10: 67-84.
<https://doi.org/10.1080/1369183X.1983.9975792>
- Hendricks, Glenn. 1974. *The Dominican Diaspora: From the Dominican Republic to New York City- Villagers in Transition*. New York: Teachers College Press.
- Heyman, Josiah M. 1998. *Finding a Moral Heart for U.S. Immigration Policy: An Anthropological Perspective*. Washington, D.C.: American Anthropological Association.
- Hirabayashi, Lane Ryo. 1993. *Cultural Capital: Mountain Zapotec Migrant Associations in Mexico City*. Tucson: University of Arizona Press.
- Hirsch, Jennifer S. 2003. *A Courtship after Marriage: Sexuality and Love in Mexican Transnational Families*. Berkeley: University of California Press.
- Hondagneu-Sotelo, Pierrette. 1992. "Overcoming Patriarchal Constraints: The Reconstruction of Gender Relations among Mexican Immigrant Men and Women." *Gender and Society* 6: 393-415.
<https://doi.org/10.1177/089124392006003004>
- Hondagneu-Sotelo, Pierrette. 1994. *Gendered Transitions: Mexican Experiences of Migration*. Berkeley: University of California Press.
- Hulshof, Marje. 1991. *Zapotec Moves: Networks and Remittances of U.S.-Bound Migrants from Oaxaca, Mexico*. Amsterdam: University of Amsterdam.
- IOM. 2000. *World Migration Report 2000*. Geneva: International Organization for Migration.
- Itzigsohn, José. 2004. "Dominicans in Providence: The Formation of a Transnational Community in a Secondary City." In *Dominican Migration: Transnational Perspectives*. E. Sagás and S.E. Molina, eds. Pp. 74-95. Gainesville: University Press of Florida.
- Itzigsohn, José, et al. 1999. "Mapping Dominican Transnationalism: Narrow and Broad Transnational Practices." *Ethnic and Racial Studies* 22(2): 316-339.
<https://doi.org/10.1080/014198799329503>
- Jones, Richard C. 1998a. "Introduction: The Renewed Role of Remittances in the New World Order." *Economic Geography* 74(1): 1-7.
<https://doi.org/10.2307/144340>
- Jones, Richard C. 1998b. "Remittances and Inequality: A Question of Migration Stage and Geographic Scale." *Economic Geography* 74(1): 8-25.
<https://doi.org/10.2307/144341>
- Kanaiaupuni, S. M. , and K. M. Donato. 1999. "Migradollars and Mortality: The Effects of Migration on Infant Survival in Mexico." *Demography* 36(3): 339-353.
<https://doi.org/10.2307/2648057>
- Kanaiaupuni, Shawn Malia. 2000. "Reframing the Migration Question: An Analysis of Men, Women, and Gender in Mexico." *Social Forces* 78(4): 1311-1348.
<https://doi.org/10.2307/3006176>
- Kearney, Michael. 1996. *Reconceptualizing the Peasantry: Anthropology in Global Perspective*. Boulder: Westview Press.
- Kearney, Michael. 2000. "Transnational Oaxacan Indigenous Identity: The Case of Mixtecs and Zapotecs." *Identities* 7(2): 173-195.
<https://doi.org/10.1080/1070289X.2000.9962664>

- Keely, Charles B., and Bao Nga Tran. 1989. "Remittances from Labor Migration: Evaluations, Performance and Implications." *International Migration Review* 23(3): 500-525. <https://doi.org/10.1177/019791838902300306>
- Ketkar, S., and D. Ratha. 2001. "Securitization of Future Flow Receivables: A Useful Tool for Developing Countries." *Finance and Development: A Quarterly Magazine of the IMF* 38(1).
- Landolt, Patricia, Lilian Autler, and Sonia Biales. 1999. "From Hermano Lejano to Hermano Mayor: The Dialectics of Salvadoran transnationalism." *Ethnic and Racial Studies* 22(2): 290-315. <https://doi.org/10.1080/014198799329495>
- Levitt, Peggy. 1998. "Social Remittances: Migration Driven Local-Level Forms of Cultural Diffusion." *International Migration Review* 32(4): 926-948. <https://doi.org/10.1177/019791839803200404>
- Levitt, Peggy. 2000. "Migrant Participation Across Borders: Towards an Understanding of Forms and Consequences." In *Immigration Research for a New Century: Multidisciplinary Perspectives*. N. Foner, R.G. Rumbaut, and S.J. Gold, eds. Pp. 459-479. New York: Russell Sage Foundation.
- Levitt, Peggy, ed. 2001. *The Transnational Villagers*. Berkeley: University of California Press.
- Levitt, Peggy. 2002. "The Ties that Change: Relations to the Ancestral Home over the Life Cycle." In *The Changing Face of Home: The Transnational Lives of the Second Generation*. P. Levitt and M.C. Waters, eds. Pp. 123-144. New York: Russell Sage Foundation.
- Levitt, Peggy. 2003. "Keeping Feet in Both Worlds: Transnational Practices and Immigrant Incorporation in the United States." In *Toward Assimilation and Citizenship: Immigrants in Liberal Nation-States*. C. Joppke and E. Morawska, eds. Pp. 177-194. New York: Palgrave Macmillan. https://doi.org/10.1057/9780230554795_7
- Lopez, John Robert, and Mitchell A. Seligson. 1991. "Small Business Development in El Salvador: The Impact of Remittances." In *Migration, Remittances, and Small Business Development: Mexico and Caribbean Basin Countries*. S. Díaz-Briquet and S. Weintraub, eds. Pp. 175-206. Boulder: Westview.
- Lowell, Briant Lindsey, and Rodolfo O. de la Garza. 2002. "The Development Role of Remittances in U.S. Latino Communities and Latin America." In *Sending Money Home: Hispanic Remittances and Community Development*. R.O. de la Garza and B.L. Lowell, eds. Pp. 3-27. Lanham, MD: Rowman and Littlefield.
- Ma, Zhongdong. 2002. "Social-Capital Mobilization and Income Returns to Entrepreneurship: The Case of Return Migration in Rural China." *Environment and Planning A* 34(10): 1763-1784. <https://doi.org/10.1068/a34193>
- Madhavan, M.C. 1985. "Indian Emigrants: Numbers, Characteristics, and Economic Impact." *Population and Development Review* 11(3): 457-481. <https://doi.org/10.2307/1973248>
- Malmberg, Gunnar. 1997. "Time and Space in International Migration." In *International Migration, Immobility and Development: Multidisciplinary Perspectives*. T. Hammar, G. Brochmann, K. Tamas, and T. Faist, eds. Pp. 21-48. New York: Berg.
- Massey, Douglas S. 1990. "Social Structure, Household Strategies, and the Cumulative Causation of Migration." *Population Index* 56(1): 3-26. <https://doi.org/10.2307/3644186>

- Massey, Douglas S., et al. 1998. *Worlds in Motion: Understanding International Migration at the End of the Millennium*. New York: Oxford University Press.
- Massey, Douglas S., Luin Goldring, and Jorge Durand. 1994. "Continuities in Transnational Migration: An Analysis of Nineteen Mexican Communities." *American Journal of Sociology* 99(6): 1492-1533. <https://doi.org/10.1086/230452>
- McCormick, B., and J. Wahba. 2003. "Return International Migration and Geographical Inequality: The Case of Egypt." *Journal of African Economies* 12(4): 500-532. <https://doi.org/10.1093/jae/12.4.500>
- Meier, Barbara. 2000. "Migrant Women's Associations in Ghana: the Case of Female Chief and Female Chain Migration." In *Women and Migration: Anthropological Perspectives*. J. Knoör and B. Meier, eds. New York: St. Martin's Press.
- Menjivar, Cecilia, et al. 1998. "Remittance Behavior among Salvadoran and Filipino Immigrants in Los Angeles." *International Migration Review* 32: 97-126. <https://doi.org/10.1177/019791839803200105>
- Mines, Richard. 1981. *Developing a Community Tradition of Migration: a Field Study in Rural Zacatecas, Mexico, and California Settlement Areas*. La Jolla: Program in United States-Mexican Studies, University of California, San Diego.
- Mittelman, James H. 2000. *The Globalization Syndrome: Transformation and Resistance*. Princeton, NJ: Princeton University Press.
- Morawska, Ewa. 2003. "Immigrant Transnationalism and Assimilation: A Variety of Combinations and the Analytic Strategy it Suggests." In *Toward Assimilation and Citizenship: Immigrants in Liberal Nation-States*. C. Joppke and E. Morawska, eds. Pp. 133-176. New York: Palgrave Macmillan. https://doi.org/10.1057/9780230554795_6
- Orozco, Manuel. 2002. "Latino Hometown Associations as Agents of Development in Latin America." In *Sending Money Home: Hispanic Remittances and Community Development*. R.O. de la Garza and B.L. Lowell, eds. Pp. 85-99. Lanham, MD.: Rowman and Littlefield.
- Paine, Suzanne. 1974. *Exporting Workers: The Turkish Case*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Palloni, Alberto, et al. 2001. "Social Capital and International Migration: A Test Using Information on Family Networks." *American Journal of Sociology* 106(5): 1262-1298. <https://doi.org/10.1086/320817>
- Pessar, Patricia R., and Sarah J. Mahler. 2003. "Transnational Migration: Bringing Gender In." *International Migration Review* 37(3): 812-846. <https://doi.org/10.1111/j.1747-7379.2003.tb00159.x>
- Ponce de León, Dolores. 2002. "Bracero Justice Project." (September 10, 2002), Vol. 2002.
- Portes, Alejandro, Luis E. Guarnizo, and Patricia Landolt. 1999. "The Study of Transnationalism: Pitfalls and Promise of an Emergent Research Field." *Ethnic and Racial Studies* 22(2): 217-237. <https://doi.org/10.1080/014198799329468>
- Portes, Alejandro, Luis Eduardo Guarnizo, and William J. Haller. 2002. "Transnational Entrepreneurs: An Alternative Form of Immigrant Economic Adaptation." *American Sociological Review* 67: 278-298. <https://doi.org/10.2307/3088896>
- Potts, Deborah. 2000. "Worker-Peasants and Farmer-Housewives in Africa: The Debate about 'Committed' Farmers, Access to Land and Agricultural

- Production.” *Journal of Southern African Studies* 26(4): 807-832.
<https://doi.org/10.1080/713683600>
- Rees, Martha W., and Dolores Coronel Ortiz. 2002. “From Tapachula to LA: Female Migration in the Central Valleys of Oaxaca, Mexico, 1950-1998.” Unpublished manuscript. Department of Anthropology, University of Cincinnati.
- Reichert, Joshua. 1981. “The Migrant Syndrome: Seasonal U.S. Wage Labor and Rural Development in Central Mexico.” *Human Organization* 40(1): 56-66.
<https://doi.org/10.17730/humo.40.1.c6148p5743512768>
- Reichert, Joshua. 1982. “A Town Divided: Economic Stratification and Social Relations in a Mexican Migrant Community.” *Social Problems* 29(4): 411-423.
<https://doi.org/10.2307/800030>
- Remple, Henry, and Richard A. Lobdell. 1978. “The Role of Urban-to-Rural Remittances in Rural Development.” *Journal of Development Studies* 14: 324-341. <https://doi.org/10.1080/00220387808421678>
- Ricourt, Milagros. 2002. *Dominicans in New York City: Power from the Margins*. New York: Routledge.
- Rivera-Batiz, Francisco L. 1982. “International Migration, Non-Traded Goods and Economic Welfare in the Source Country.” *Journal of Development Economics* 11(1): 81-90. [https://doi.org/10.1016/0304-3878\(82\)90043-8](https://doi.org/10.1016/0304-3878(82)90043-8)
- Roberts, Kenneth D., and Michael D.S. Morris. 2003. “Fortune, Risk, and Remittances: An Application of Option Theory to Participation in Migration Networks.” *International Migration Review* 37(4): 1252-1281.
<https://doi.org/10.1111/j.1747-7379.2003.tb00177.x>
- Rubenstein, Hymie. 1992. “Migration, Development and Remittances in Rural Mexico.” *International Migration/Migraciones Internacionales* 30(2): 127-153.
<https://doi.org/10.1111/j.1468-2435.1992.tb00690.x>
- Rudkin, Laura. 1993. “Gender Differences in Economic Well-Being Among the Elderly of Java.” *Demography* 30(2): 209-226. <https://doi.org/10.2307/2061838>
- Russell, Sharon S., and Michael S. Teitelbaum. 1992. *International Migration and International Trade*. Washington, D.C.: World Bank.
- Sagás, Ernesto. 2004. “From Ausentes to Dual Nationals: The Incorporation of Transmigrants into Dominican Politics.” In *Dominican Migration: Transnational Perspectives*. E. Sagás and S.E. Molina, eds. Pp. 53-73. Gainesville: University of Florida Press.
- Schäfer, Rita. 2000. “Men’s Migration Labor and its Effects on Gender Relations in Rural Zimbabwe.” In *Women and Migration: Anthropological Perspectives*. J. Knoör and B. Meier, eds. Pp. 151-163. New York: St. Martin’s Press.
- Schiff, Maurice. 1994. “How Trade, Aid, and Remittances Affect International Migration.” Working Paper No. 1376. Washington, D.C.: The World Bank.
- Schultz, Ulrike. 2000. “‘One Day, We Will Return Home’: Turkana Women Migration and Remigration.” In *Women and Migration: Anthropological Perspectives*. J. Knoör and B. Meier, eds. Pp. 164- 180. New York: St. Martin’s Press.
- Shankman, Paul. 1976. *Migration and Underdevelopment: The Case of Western Samoa*. Boulder, CO: Westview Press.
- Sharp, John, and Andrew Spiegel. 1990. “Women and Wages: Gender and Control of Income in Farm and Bantustan Households.” *Journal of Southern African Studies* 16(3): 527-549. <https://doi.org/10.1080/03057079008708249>

- Sirkeci, Ibrahim. 2000. "Exploring the Kurdish population in the Turkish context." *GENUS International Journal of Demography* 56(1-2): 149-179.
- Sirkeci, Ibrahim. 2003. "Migration from Turkey to Germany: an Ethnic Approach." *New Perspectives on Turkey* 28/29: 189-207.
<https://doi.org/10.1017/S0896634600006166>
- Smith, James F., and Ken Ellingwood. 2001. "Sept. 11 Leaves Carpet Loomers Idle in Oaxacan Town." In *Los Angeles Times*. Los Angeles, CA.
- Smith, Robert C. 1998. "Transnational Localities: Community, Technology and the Politics of Membership within the Context of Mexico and U.S. Migration." In *Transnationalism from Below*. M.P.
- Smith and L.E. Guarnizo, eds. Pp. 196-238. *Comparative Urban Community Research*, Vol. 6. New Brunswick: Transaction Publishers.
- Sporton, Deborah, David S.G. Thomas, and Jean Morrison. 1999. "Outcomes of Social and Environmental Change in the Kalahari of Botswana: the Role of Migration." *Journal of Southern African Studies* 25(3): 441-459.
<https://doi.org/10.1080/03057070.1999.11742768>
- Stahl, Charles W. 2003. "International Labor Migration in East Asia: Trends and Policy Issues." In *Migration in the Asia Pacific: Population, Settlement and Citizenship Issues*. R. Iredale, C. Hawksley, and S. Castles, eds. Pp. 29-54. Northampton, MA: Edward Elgar.
- Stahl, Charles W., and Fred Arnold. 1986. "Overseas Workers' Remittances in Asian Development." *International Migration Review* 20(4): 899-925.
<https://doi.org/10.1177/019791838602000409>
- Stark, Oded. 1978. "Economic-Demographic Interaction in the Course of Agricultural Development: The Case of Rural-to-Urban Migration." *Research Report No. 2/78*. Tel Aviv: David Horowitz Institute for Research of Developing Countries.
- Stark, Oded. 1980. "On the Role of Urban-to-Rural Remittances in Rural Development." *The Journal of Development Studies* 16(3): 369-374.
- Stark, Oded, J. Edward Taylor, and Shlomo Yitzhaki. 1986. "Remittances and Inequality." *Economic Journal* 101: 1163-1178. <https://doi.org/10.2307/2234433>
- Stinner, W.F, K. de Albuquerque, and R. S. Bryce-Laporte, eds. 1982. *Return Migration and Remittances: Developing a Caribbean Perspective*. Research Institute on Immigration and Ethnic Studies, Occasional Paper No. 3. Washington, D.C.: Smithsonian Institution.
- Taylor, J. Edward. 1992. "Remittances and Inequality Reconsidered: Direct, Indirect, and Intertemporal Effects." *Journal of Policy Modeling* 14(2): 187-208.
[https://doi.org/10.1016/0161-8938\(92\)90008-Z](https://doi.org/10.1016/0161-8938(92)90008-Z)
- Taylor, J. Edward, and T.J. Wyatt. 1996. "The Shadow Value of Migrant Remittances, Income and Inequality in a Household-Farm Economy." *The Journal of Development Studies* 2(6): 899-912. <https://doi.org/10.1080/00220389608422445>
- Taylor, J. Edward, et al. 1996a. "International Migration and Community Development." *Population Index* 62(3): 397-418.
<https://doi.org/10.2307/3645924>
- Taylor, J. Edward, et al. 1996b. "International Migration and National Development." *Population Index* 62(2): 181- 212. <https://doi.org/10.2307/3646297>
- Taylor, J. Edward, Philip L. Martin, and F. Fix. 1997. *Poverty amid Prosperity*. Washington, D.C.: The Urban Institute.

- Taylor, J. Edward, S. Rozelle, and A. de Brauw. 2003. "Migration and Incomes in Source Communities: A New Economics of Migration Perspective from China." *Economic Development and Cultural Change* 52(1): 75-101.
<https://doi.org/10.1086/380135>
- Torres-Salliant, Silvio. 2000. "Diasporic Disquisitions: Dominicanists, Transnationalism, and the Community." *Dominican Studies Working Paper Series No. 1*. New York: CUNY Dominican Studies Institute.
- Torres-Salliant, Silvio, and Ramona Hernández. 1998. *The Dominican Americans*. Westport, CT: Greenwood Press.
- Trager, Lillian. 1984. "Migration and Remittances: Urban Income and Rural Households in the Philippines." *The Journal of Developing Areas* 18: 317-340.
- van Doorn, Judith. 2004. "Migration, Remittances and Small Enterprise Development. A Publication of the International Labor Organization." (accessed July 21, 2004).
- Weyland, Karin. 2004. "Dominican Women 'Con un Pie Aquí y Otro Allá': Transnational Practices at the Crossroads of Local/Global Agendas." In *Dominican Migration: Transnational Perspectives*. E. Sagás and S.E. Molina, eds. Pp. 154-176. Gainesville: University of Florida Press.
- Wiest, Raymond E. 1984. *External Dependency and the Perpetuation of Temporary Migration to the United States*. R.C. Jones, ed. Pp. 110-135. Totowa, NJ: Rowman & Allenhand.
- Wilk, Richard R. 1989. "Decision Making and Resource Flows within the Household: Beyond the Black Box." In *The Household Economy*. R.R. Wilk, ed. Pp. 23-54. Boulder: Westview Press.
- Wilk, Richard R. 1991. *Household Ecology: Economic Change and Domestic Life Among the Kekchi Maya in Belize*. Tucson: University of Arizona Press.
- World Bank. 2004. "Migration." <http://www.worldbank.org/research/kcp/migration.htm> (May 20, 2004).

Remittance Outcomes and Migration: Theoretical Contests, Real Opportunities

EXTENDED ABSTRACT

The importance of migrant remittances to national economies is well documented and there is little debate over the value of these flows (see Russell and Teitelbaum, 1992). Nevertheless, there remains a great deal of discussion over how best to approach and study migrant remittances, and how to judge the value of remittances to global capitalism, national budgets, and local economies. In this article, I review and critique remittance studies in the social sciences and argue that contemporary micro-level approaches that link geography, local history, and a household's lifecycle stage with transnational processes offer a vital alternative to the unidimensional approaches of the past. Before I turn to remittance outcomes in particular, I first briefly examine migration, because remittances do not occur in a vacuum; rather, they are part of a decision-making process that begins with the choice to leave one's household, community, and often nation (Cohen, 1995). Critical is understanding how migration has changed over the last several decades and the role that transnational linkages, associations, and processes play in contemporary remittance practices, because the flows of people and resources between contemporary origin and destination communities is complex and creates new opportunities and problems for migrants.

The point is well made: the goal should be to explain and compare migration outcomes and remittance practices across the globe, and our theories must be "connected" and rigorous. As I have shown, unidimensional theories of remittance practices, with a strict focus on either dependency or development, often make the very mistakes against which Massey and colleagues warn. To make matters worse, remittance studies too often eschew any theoretical framework, focusing instead on specific ethnographic examples, to the exclusion of global understanding. By exploring remittance practices as part of a household's strategic planning—an approach that takes into account geography, history, and transnational networks—we begin to move beyond the limits of dependency and developmental frameworks. The signs of change are encouraging, and the growth of new multidimensional approaches is an indication that we are meeting the challenge head-on.

Keywords: migration; remittances; remittance outcomes; theory.